

367 ھىنە ۋىزىپا

آيدا بىر مرتبە چىنغا تۇرغان دىنىي - اخلاقى

859 ھىنە

اِسْمَاءُ الْمُحْسِنَاتِ

ئىسىملارنىڭ سعادىتى دىنلىق ھايات و ھاياتلىق دىن بىلەن بولماقچاق.

ايبون ۱۹۲۷ يىل.

ذوالحججه ۱۳۴۵ يىل.

سان - (۲۱)۹

ناشر و ھىررى: كشافى الدين تىرجمانى.

УФА

Типо-литография „Октябрьский Натиск.“

1927 г.

(۹) ۲۱ نچى ساننىڭ مىنىستىر جەسىنى.

- (۱) باش ماقالە.
- (۲) ھىدىت شىرىفى.
- (۳) جىمىئە وەئىظى (مىرجانى خىتبەسىندەن اىقتىباس).
- (۴) ئىدىارەگە كىلگەن سوئاللەر و جوابلارى.
- (۵) خىتبە مىسئەسى.
- (۶) وەئىظ اوچون اساسى نىقتەلاردان بىر نىچەسى.
- (۷) مىعتبىر اسلام جىلەسىنى.
- (۸) ھىج بولى.
- (۹) مەككە مۇئەمىرى.
- (۱۰) رەسمى قىسىم.

السلام

مجلسى

МЭБЭРЭКШИН
ЖАҒФАРНЕҢ
ШАҒСИ
КӨТӨБХАНАСЕ

ان الدين عند الله الاسلام

ئىيىون ۱۹۲۷ يىل

ذوالحججه يىل ۱۳۴۵

ساۋن ۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آلم، ذلك الكتاب لا ريب فيه، هدى للمتقين الذين يؤمنون بالغيب و يقيمون الصلاة و مما رزقنا هم ينفقون. ترجمه ى: مونا كتاب (قرآن) آندا هيچ شك يوق، اول صاقلانوچيلار اوچون هدايت (كو- ندر گوچى) در. آنلار (يعنى صاقلانوچيلار) شونداى كشيلىردر كه، غيبكه (حس بلن بلنمه گهن نرسه گه) ايمان كيتيرلر. نماز نى تۇرغزورلار (ييري نه يتكروب اوتەر- لر) و بز بير گهن مالدان بيروورلر.

ايضاح و تفسير:

۱) اوشبو سوره نىڭ اولمده گىي آلم و باشقا بعض سوره لهر نىڭ اولمده گىي، آلمص،

آلمر، حم و امثالى حقنده سلف رحمهم الله بونلار نىڭ معنالارن تيكشرو گه كرشمه- گهنلر (الله اعلم بمراده) ديب اکتفاء ايتكه نلر. اما صوگغى عصرلار نىڭ علمائى بو حرفلهر نىڭ معنالارن بيان قياغانلار. بعضيه لار بو كلمه لهر شونلار بلن باشلانغان سوره لهر نىڭ اسمى ديگهنلر، بوگا كوره «آلم» بقره سوره سىنىڭ اسمى بولا و بعض عالمه لهر بولار نىڭ هر بو حرفى الله تعالى نىڭ اسملهر ندىن براسم نىڭ باش حرفى وشوگا اشاره بولا، مثلا: «آلم» ده گىي الف الله، لام، لطيف، ميم، جىداسمىنىڭ باش حرفلهرى ديگهنلر بعضيله ايسه، بولار الله تعالى نىڭ اسملهر ندىن بر اسم ديگهنلر، موگا كوره

لەردە) استعمال قیلانا تورعان ما، ایها کلمه
 سنه گئی نما، واللہ تعالیٰ ناک (فبما رحمة من
 اللہ لنت لہم) فصلت آیت ۳۴. آیة کریمہ
 سنه گئی زائد ما قبیلہ من تنبیہ اوچون
 کیترا لگن حرفلەر بولالار. فقط عرب
 تلمه معروف بولغان ما، الا اما کبی
 تنبیہ کلمه لهرن کیترا میچه، ایشتوچیلەر گه
 تاثریری نغراق بولسون اوچون آلا آر-
 سنه معروف بولماغان بو تنبیہ کلمه لری
 کیترا لگن بولادر. بو اورنسه شونی دا
 ئیتوب کیتیک: بو حرفلەر غافلەر گه
 تنبیہ اوچون بولسه، نه سببیلر هر سورهنک
 باشلار نندا کیترا لگن، ديه شبهه کيلمی
 چونکه قرآن کریمده بویله ئوزوک حرفلەر
 (حروف مقطعه) ایله باشلانغان یکرمی
 توقز سورہ آیروم اورن تونالار. بو سو-
 رهلرنک بقره و آل عمران دان باشقالاری
 مکده اینگن رسول اللہ (ص.ع.ه) آلارنی
 مکه مشرکله رینه اوقی ایلی و بوسورهلەر
 بلهن آلارنی اسلامنک اساسی بولغان اللهنی
 برالوگه، ودی و پیغمبرلکگه ایمان
 کیترورگه، اللهنک کتابینه اوشانوغه، بعث
 و جزاغه اینانوغا دعوت ایتلگن. بو
 یکرمی توقز سورهدن «مریم» «عنکبوت»،
 «روم» و «نون» سورهلرندن باشقالارنک
 ئوزوک حرفلردن (حروف مقطعه) در-
 سولک «کتاب» ذکر ایقولگن و بو سو-
 رهلرنک همه سنه دیننک نیگزی بولغان
 پیغمبرلکنی و کتابنی اثباتک تعلق
 نه سفله سؤیله نگن. شونلقدان بو سور-

بو حرفلەر قسم (الله اسمی برلهن انط)
 بولا. بو حقه علماء دن ابوعلی قطرب و
 محمد بن حسن بن روق اوشبو تحقیقنی
 بیان ایتلەر: الله تعالیٰ ناک (و قال الذین
 کفر و لا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه
 لعلکم تغلبون). (سورة فصلت آیت ۲)
 قول کریمده بیان قیلنغانچه، عرب کل-
 فرلری بری برینه «سز محمدنک اوقیغان
 قرآنن طکلماگن، اول نه وقت اوقی
 باشلاسا بوش سوز و تاوش کوتهرگن،
 شاید شونک بلهن آنک اوقووینا غلبه
 ایترسز» ديه توصیه قیلشالار و رسول الله
 قرآن اوقی باشلاسا، بوش سوزلەر سؤ-
 یلهب و تاو شلانب قرآننی طکلادان باش
 تارتالار یئنی، الله تعالیٰ آنلارنک توزه لو-
 لهرن و قرآنن فایده لنولهرن تله دکندن
 آنلارنی تاوشلانودان توقتانب، قرآننی
 طکلارلق حالگه کیترسن اوچون معنی سن
 اک مادقلاری کلمه لهرنی انزال قیلدی،
 واقعا آلا بو حرفلهرنی ایشتو بلهن عجب-
 سنوب: «طکلاکنر ئه ای، محمد (ص.ع.ه)
 نی ئه نیمه کچی بولا» ديب قولاق ص-الا
 ایدیلهر. آلا طکللی باشلاو بلهن قرآن
 هجوم ایتوب، اوزینک تاثرین بیره. شول
 رهوشچه بو حرفلهرنی کیترو، آلارنک
 طکللوینه و فائده لنوینه سبب بولا ایلی.
 ابن روق و قطرب حضرتلهرینک بو بی-
 نلارینه کوره بعض سوزلهرنک باشلارنده
 کیترا لگن بو حرفلەر، عرب تلمه اسم
 اشاره لرنک اوللهرنده (هنا هو لاء کبی-

آيتىدە بوقارىدە مذكور آيتدە گى «المتقين» نى اوج تورائى صفت بلەن صفتلاغان. بىرنچىسى: غىبىكە ايمان، غىبى حىسلەر بلەن بلنمە گەن نەرسە، دىننىڭ اياڭ باشلا. نەچچى حىسلەر ايلە بلنمە گەن نەرسەنى سلا. مەن عقل ايلە ياكى يىغەبىرلەر واسطەسىلە بلو مەكەن دىب اوشانودور.

كۆپرەك مفسەرلەرنىڭ بيانلارنى كۆرە ايمان بلغىبە گى غىبىدەن: اللە تەئالى و آنىڭ فرشتەلەرى، كىتابلارى رسوللەرى و آخرت كۈنى مەراددور. اوشبو مۇمىن بەلەرگە اوشانو دىننىڭ اس الاساسى در، البتە اللەغا آنىڭ كىتابلارنى و رسوللەرىنى ايمان كىتەر گەن كىشى اول كىتابلار دە بيان قىلىنغان و رسوللەر خەبەر بىر گەن باشقا نەرسەلەرگە اوشانادر. ايمان بلغىبە نىڭ فضىلىتى حەقىدە كۆب حەدىثلەر روایت قىلىنما. بولاردان ايكسىنى بو اورندا كۆچۈرۈنى مەناسب كۆردم: بىرى رسول اللە نىڭ صحابەلەرنەن ابو جەمەل الانصارى دن روایت ايتولە: كىنامع رسول اللە صلى اللە عليه وسلم و مەنا معاذ بن جەبەل فقلنا يا رسول اللە هل من قوم اعظم منا اجرا ائمانا بالله و اتبعناك، قال ما يمنعمك من ذلك و رسول اللە بين اظهور كم يا ثنى كم بسالوحى بىل قوم بعد كم يا ثنىم كىتاب بين اوحىن بو مۇنون بە و يعملون بمافيد اوائك اعظم منكم اجرا (۱) ترجمە. سى: بىز رسول اللە يانندا ايدىك، يانبىزدا معاذ بن جەبەل دە بار ايدى. بىز رسول اللەغە:

لەرنىڭ باشلارنى باشقا سورەلەردە بولمەن تەبىئە حەرقلەرىنى كىتەر، مەر بىر خىطىبەنىڭ سوزىنىڭ اھمىتىلى اورنلارنى تارشىنى كۆ تەرۈب سويلەۋى قىيلىندىن، ياكە بىر كىتابنىڭ اياڭ اھمىتىلى بىرلەرىنى ابرى حەرقلەر بلەن يازو ياكە بىك مەم جەملەلەرنىڭ او. سىنىنە يا ئىسە آستىنا سزى سزى قىيلىندىن حەكىمىتى بولادر. اللە تەئالى نىڭ بىر حەكىمىتى دە بىندەلەرىنە كەل مەرحەمىتى و آلازىلا ئىندىن قوتولب، سەئادەت بولنىنە ابر شولەرى اوچون قىلغان فضل و كرمىدر. فله الحمد والمنة.

۲ - (ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين) «مونا قرآن، اندە هېچ شەك بوق سافلانۇچىلار ئوچون ھىدايت (كۆندىر- گۆچى) يعنى: بو قرآن، عقللى و انصافلى آدم بىشى اوبىلاغاندا، آنىڭ اللە طرفىدىن ايدىرلەگەن واللە سوزى ايدىكندە شەك قىلماساق درجە دەدر. كافرلەرنىڭ شەك و شەبھەلەرى عىنا دو تەصەبىدىن و ياخشى اوبىلا. مەغاندىن كىل گەنلە كەن آگىا اعتبار بوقدر. و بو قرآن سافلانۇچىلار يعنى ضررلى نەرسەلەردەن قاچۇچىلار ئوچون ھىدايت و آلارنى توغرىلقغە كۆندىرگۆ. چىدر. اما مادى و مەنوى بوزوقلقلاردان ساقلانماغان و اسلام دىنى كەرەكسىمە گەن كىشىلەر. قرآن بلەن و غۇظەنە آلمە دقلارنىدىن، آنىڭ ھىدايتىدىن مەرومەلەردىر.

۳ - (الذين يؤمنون بالغيب ويقيمون الصلوة ومارزقنهم ينفقون) اللە تەئالى بو

غەيبكە ئيمان اللہ تەئالى قاشنىدا غايەت
الوغ فضلىت بولغانلىقدان آيت كرىمەدە
مىقىنىڭ بىر-ئىچى مىقىنى و مىقى بولونىڭ
بىر-ئىچى شىرطى سانالغان.

۴ - المىتىقنىڭ ئىككىچى مىقىنى نمازنى
اقامت (يعنى نمازنى تورغزو) درە آيت
كرىمەدە بونى يىقىمون الصلوة جملەسى
بىلەن تەبىر قىلىنغان يىقلون، دىولمەگەن
البىتە بونلار آراسىدا يعنى نمازنى اوقو
بىلەن نمازنى اقامت آراسىدا، فرق بار.
بىر نەرسەنى اقامت قىلو آنى بتون حقلارن
يىرىنە يىتكروب كامىل روشدە اوتتەو بولا.
نتەككە، اللہ تەئالى نىڭ (يا اعمل الكتاب لستم
على شىء حتى تقيموا التوراة والانجيل)
(مائىدە ۷۱) قول كرىمىدە اول ايكى
كىتابنى بتون حقلارن يىرىنە يىتكروب
بلو و عمل قىلو معنىسى مراددر. نمازنى
ظاهرى شىرطلارن و بارچە رىكناىرن يىرىنە
يىتكروب خشوع و خضوع بىلەن اوقو شرع
تىلىدە نمازنى اقامت دىب اتالا.

قرآن كرىمەدە مثلاً: «اقيموا الصلاة»
«اقموا الصلوة» «ويقيمون الصلاة» و اقام
الصلوة كىبى هر اورنىدە صلاة كلمەسى
اقامتكە ياكە آندان مىشتق بولغان بىر فعل
گە توتاش ذكر ايتولكان. بۇ حال، نماز
نى اوتتونىڭ اللہ قوشقان رەھىشى نمازنى
اقامت ايكەنن آڭلاتا، حقىقتادە قىلىنى-
اللەغ، بونەلدروب چن خشوع بىلەن اوقىلعان
نماز كىشىنى، اللەنى ايسدە توتارعا ملكە
لەندەرە، دىغى اخلاقنى تەئىب ايتە، اللەنى

«بىر اللەغە ئيمان كىتىردىك و سىڭا ايبەردىك.
بىزدىدە ثوابى الوغراقى بولغان بىر خلق
بارمى؟» دىدىك. بۇگۇ قارشى رسول اللە،
بويىلە قىلورغە سىزگە نىمىسى مازىع بار؟
اللەنىڭ رسولى آراڭزىدە، سىزگە وحى
كىتىروب تورا. اما سىزدىن سوڭ بىر خلق
بولور، آلاىغە اللەنىڭ كىتابى فقط ايكى
قاترغى آراسىداغنا كىلور، آلاى شۇگۇ
ئيمان كىتىرۇب، آندا بولغان حكملەر بىلەن
عمل قىلرلار. مۇنا آلاىنىڭ ثوابى سىز-
نىكىدىن الوغراقدر، دىدى.

ايككىچىسى عبدالرحىمن بن يىزىدىن
روايت ايتلە. ئەيتە: كىتابى اللە بن مسعود
جولوساڭ كىرنا اصحاب النبى صلى اللە عليه
وسلم. وما سبقونا به فقال عبد اللە ان امر
محمد صلى اللە عليه وسلم كان بيننا من
رأه والذى لا آله غيره ما آمن احد قطايماننا
افضل من ايمان بغير ثم قرأ ألم، ذلك
الكتاب الى قوله المفلحون (۱)

ترجمەسى: بۇ بىر وقتى عبداللە بن
مسعود ياندىدا اولترغاندە پىغمبىر عليه
السلامنىڭ صحابەلىرىنى و آلاىنىڭ بىزدىن
آرتق بولغان جەھتلىرىنى ايسكە توشردىك.
شول وقتدە عبد اللە بن مسعود «محمد
عليه السلامنىڭ اشى آنى كورگەن كىشىگە
بىك آچق ئىدى. اما اللە بىلەن آنا ايتوب
ئەيتىم، غەيبكە ئيماندىن آرتق ھىچ بىر ئيمان
يوق» دىدىدە ألم ذلك الكتاب... دن،
المفلحون غاچە اوقودى.

ئیسىدە توتقان كىشى ئيسە هر تورلى بو-
زوقلقلاردان و شريعت انكار ايتكەن
اشلاردەن صافلانما و يزاقت بولا. اللہ تعالیٰ-
ناڭ و اقم الصلاة لذكري (سوره طه. ۱۳)
م ان الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر
ولذكر الله اكبر (عنكبوت ۴۴) دېگەن
مبارك قوللارنىڭ سىرى و حكىمى دەشوندە
ظاهر بولا، بسن اللہ تعالیٰ آچىق بېورغان
عبادت و عمللەردە اوزبىزنىڭ قىسقى عىلمىز
و آز عىلمىز بىلەن فلسفە ازىلەن و تىكشۈرۈ
طرفدارى توگىلەن. لىكىن يوقارىدە مەنكوز
ايكى آيت دە نمازنىڭ حكىمت و فلسفەسى
نى قرآن كرىم اوزى بىيان ايتكەن،

بىرىنچى آيت دە اللہ تعالیٰ. «مىنى ئيسىدە
توتو اوچون نمازنى اقامت قىل» دى، و
ايكىنچى آيت دە ايسە «نماز بوزوقلقلاردان
و شريعت انكار ايتكەن اشلەردەن طيبيا
واللهنى ايسە توتو ايڭ الوغ اش» دى.
بونلاردان نمازنىڭ حكىمت و فائىدەسى:
اللەنى ايسە توتو و شونىڭ ياردەمى بىلەن
هر تورلى بوزوقلقلاردان و منكر اشلەردەن
طيبىلوايىكەنلىكى آچىق آڭلاناىر. بوزوشدە
بولغان نماز كىشىگە روحى تىرىيە بىرۈپ
دېنى و اخلاقنى تەنپىب ايتوب آنىڭ كامىل
انسان بولويىنە ياردەم ايتكەنلىكى مەن متقى-
نىڭ صىغىتى و مەنقى بولونىڭ شرطى صا-
نالغان،

۵ - المتقىننىڭ اوچىنچى صىغىتى و مەن-
رۇقىغا مەن بىنقىون در.

آدم بالاسى بولمى بىلەن كىسب ايتوۋى
و سىبىلەرگە تىبىت قىلوۋى صوگىندە اللہ
تعالى اوزىنىڭ سىنتى بويىچە آڭار رزق و
دولت بېرە. شول دولت و مالدىن فقير و
مىسكىنلەرگە، يتىم و طوللارغە انفاق ايتو
و مال صرف قىلو بىندەنىڭ اللە قاشىنداغى
بويۇك وظيفەسىدىر. كىشىنىڭ قوللىنىدىغان
مالنى فقط اوز فائىدەسىنىڭغا، اوزىنىڭ كىف-
صافسىنىڭغا صرف قىلوۋى، مەنجا باقىغە
توشكەن و طىنداشلارنىڭ، دىندەشلەرنىڭ
و نىسلى قورنىداشلارنىڭ آغىر حاللەرنى
اعتبارغە آلماۋى و آنلارغە انفاق قىلماۋى
غايىت توبەنىڭ و اخلاقسىزلىقىدۇر (۱)

اما اللە بىرگان دولت و مالدىن بىخىشى
بوللارغە و مەنجا آدملەرگە صرف قىلما
ايمان باغىب و اقامت صلاة صوگىندە ايڭ
بويۇك عمل، المتقىن دىن بولونىڭ رىكى
و شولطىدۇر.

بعض مفسىرانىڭ بىيانلارنى كورە
بو آيت كرىمەدە كى انفاق دىن عائىلە و بالالارنىڭ
نىققەلرىنە صرف ايتو، دوست ايشلەرنى
ضىياقت قىلوغە صرف ايتولەر مراد توگىل.
چونكىكە عائىلە و بالالارغە انفاق قىلو آلارنى
تىرىيە ايتو. طىبىعى بولغان وظيفەدۇر (۲) اما
(۱) مجلەنىڭ ۱ نىچى يىل ۴ نىچى سانىدا
الوغ صحابەلەردەن ابوذر الغفارى رضى اللہ
عنهنىڭ تىرىمەدە جالىنى بىياندە بو توغىرودە
مەن سوزلەر سوبىلەنگەن ايدى.

(۲) بو وظيفەنى حتى حيوانلار دە بىك
ياخشى ئىتوب ئوتىلەر.

قوناقلارنى و دوست ايشنى ضيافت قىلو و صىلاولار شەرت و جاھ اوچون ياكە آلا ر بلەن ياقنايو اوچون بولرغە مەمکن. اما مونداغى انفاقدان مراد فقط ايمان بالغىب نىڭ اثرى بولغان الله رضاسى اوچون وجوھ خىرگە و محتاجلارغە صرف ايتودر. (والدين يوءنمون بما انزل اليك وما انزل من قبلك و بالاخرة عم يوقنون) ترجمه: «اول» مەتقىلەر شوندى كشيلىر. دركە؛ سىڭا ايندىرلىگان كىتابلارغە ايمان كىتىرلەر و آخرت كونىنە آنىق اينانور. لار».

ايضاح و تفسير:

بە آيتە اللہ تعالی «المؤمنين» نىڭ دور. تنچى عم بيشنچى صفاتلارن بيان قىلغان. دورتنچى صفت محمد عليه السلامغە ئىندى رلىگان قرآنگە و آندان ئلككى پىغمبەر. لەرگە ئىندىرلىگان كىتابلارغە ايمان كىترو اوشانودر؛ كىتابلارغە ايمان يوقارىدە مەكور آيتدەگى ايمان بالغىب كە كرسدە ايماننىڭ درست بولماقندا مونىڭ اهمىتىنە كورە ئىككىنچى مرتبە صرىح روشدە ذكر ئىتىلگەن. چونكى يهود و نصارى كىتابلارنىڭ آراسن آيرغانلىقلارندان و مەسئۇنە ايمان كىترو مەگەنلەكلەردەن كافر بەلۇب قالغانلار. ئلككى پىغمبەرلەرگە ئىندىرلىگان كىتابلارغا هم محمد عليه السلامغا ئىندىرلىگەن قرآنگە كامل روشدە اوشانغان كشى گىننە چن مؤمن بولادر.

بىشنچى صفت: آخرتكە آنىق روشدە اينانو. بودا ايمان بالغىبگە كرسدە ئىككىنچى مرتبە صرىح ذكر قىلىنغان، چو نكى: آخرتكە اينانو اسلام دىنىنىڭ ئىياڭ تۇب نىگزلەردىنەن بىرىدەر. رسول الله (ص م) خلقنى دىنگە ئۇندى باشلاغاندە ئىياڭ ئلك ئىككى اساسنى: برسى توحىد (اللەنى برلەونى)، ئىككىنچىسى آخرت كونىنە ايماننى ئۇيرەتتى. اوشبو ئىككى تۇب اساسنى كوگىلەرگە نىقتانان سولڭ، باشقا مؤمن بەلرنى ئۇيرەترگە كرشدى.

«المؤمنين» نىڭ بوصفتى بىانئە اللہ تعالی «يوقنون» دىدى. ايقان «يقين» سوزىدەن آلىغان. مونىڭ مەناسى ايمان سوزىدەن قاراغاندا تىرەنرەكە. شونىڭ ئوچون «يوقنون» نى «آنىق اينانورلار» دىب ترجمە ئىتىدك. موندان آچق اڭلاناكى، مەتقىندىن بولو ئوچون آخرت كونىنە يقين ئوزە. رندە اوشانور و آنىق اينانو لازم هم بو روشدە آخرتكە ايماننىڭ اثرى و علامتى ظاهرغەدە چغادر. بوروشدە آخرت كونىنە اينانغان، دىيادە قىلغان ئىزگىسى و يىاوز عمللەردىنە تىيشىلى مكاڤات و جزأ بولاچا. غىنا اوشانغان كشى ئوز اختىيارى بلەن بووزوق ئىشلەردەن طىبىلا و ياخشى ئىشلەرگە امتولاء، دىيادا پىمانلىق قىلغان كشىلەرگە بىرلىگەن قاتى جزألار آدم بالالارن اول ئىشلەردەن توققاتا آلماسادا، آخرتكە و جزأ كونىنە چن ايمان، مؤمن بىندەنى مەر تورلى پىمانلىقلاردان تىيا. ايندى آنىق

يعنى غىبىكە ايمان كىتىرگەن، نىمازنى اقامت قىلغان، مالدىن ياخشى يوللارغا صرف ئىتىكەن، قرانغا و باشقا كىتابلارغا اوشانغان و آخرت كۈنىدە ئاق اينانغان كىمىدەر، اللەنىڭ غىبانىدىن قوتلۇب سەلدىكى ئىرشوچىلەردىر.

والله الموفق.

كشافى الدين ترجمانى.

روشنە آخرتكە اينانۇ، كىشىنىڭ اخلاقى تەلىپ و نىسنى تىرىپىيە ئىتىكەندىكىدەن مەتقىنىڭ صەفتى سانالغان.

(اولئك على هدى من ربهم و اولئك هم المفلحون).

ترجمە: مونا شول مەتقى لەر اللە طرفىدىن بولغان ھىدايت اوزىندەلەر و شولاردىن چىن نىجات تابوچىلار (قوتلۇچىلار)

خلاصە: شول صەفتلاردا بولغان مەتقىلەر،

ھىدىت شىرىفى.

ايمان كامىل بولۇغە علامەت. خلق بىتون بولۇدان اللە تەئالى بىرلە اوز آراسىنى توزە-توب طورۇ انسانلار بىرلە ياخشى مەاملەدە بولۇردى. اوزىنىڭ خاتونلىرىنە مەرحەمەتلى و شفقتلى بولۇ حتىكى اذىت بىرگان وقتلار نىدە مەقۇل قىلۇ، تىشى قىوب بولسەدە توزۇ ياخشى كىشى بولۇغە علامەت.

انسانلارنىڭ خلقلارى گوزل بولۇنىڭ «فطرى» ھەدە «كسبى» اسمەندە ايكى تورلى يولى بار. شوشى ايكى تورلى بولۇنىڭ قاىوسى بىرلە گنە بولسەدە خلقنىڭ ياخشى وتوزۇك بولۇوى البىتە مەلۇب و مەنوح اش. «فطرى» دىب، اصل ياراتلۇغە ئىبتو لنى. بەزى بىر كىشىلارنىڭ خلقلارى اللە تەئالىنىڭ غىبانىتى سېنىدىن اصل ياراتلۇقۇلار

عن ابى هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اكمل المؤمنيين ايماننا احسنهم خلقا وخياركم خياركم لنسائهم، رواه احمد.

ترجمەسى: «مومىنلارنىڭ ايمان جەھەتتىن كامىلرەك بولغانلىرى، خلقلارى گوزل بولغانلار و سىزنىڭدە ياخشىلار كىز، خاتونلار بىندى ياخشى بولغانلار كىزدى».

كىشى، اوزىنىڭ كامىل بولۇپ بولما-بىنى ھەدە اىز گولك و كىشىك طوغرۇ سەندە اوزىنىڭ درجەسىنى بىلەسى كىلەردى. بولاش طىبەئى. مۇنى بولۇنىڭ يولى بو اوردەغى ھىدىتدە اوگرەتولگانچە كىشى اوزىنىڭ ھالىنى تەقىش و تىكشورۇد. تىكشورگان وقتدە خلقنىڭ بىتونلىكى مەلۇم بولسە بولاش

طرشوى وملكەلەنوى، كىتابلار رسالەلەر
 اوقۇوى سېمىنىن حاصل بولغان خلق غە
 ئەيتوانە مونڭ ھەم ياخشىسى ويامانى بو-
 لوى مەكەن. كىسبى بولغان ياخشى خلق
 ھەمدە كىسبى بولغان يامان خلق آدم بالاسىدە
 كەمشۇب، اوزگە وب طورونى قابىل، بو
 ش ھەر وقتدە بولوب طورادىر. ياخشى غە-
 ئەلدە وياخشى ھەم تەربىيەلى مەھىپىت ايچىندە
 طورغان بىر كىشىنىڭ يامان غائىلە و تەربىيەسىز
 مەھىپىت ايچىنە كىرۇب كىتەوى سەبەبلى خلقى
 اوزگارو وبوزولو بولغان كىچىك مونڭ كىر
 سىدە كورلەدر.

«كىسبى» بولغان خلقنىڭ ياخشىسىدە
 يامانىدە اوزگەرونى قابىل. شونڭ ايچون
 بەئىز خەبەرلەرنىڭ خلق اوزگەروودە وبەئىز
 بىر خەبەرلەرنىڭ خلق اوزگەرمى دېگان حكەمەر
 نىڭ ھەر بىرى اوز اورنىدە درىست، آرالار-
 ندە خىلاپلىق يوق. بو اورندە ذكر ايتو-
 لىگان ابۇھەر بەرە خەبەرلەنگى «خلق» دىن
 خەبەرلەنگە سويىلمەنگان «فطرى» ھەمدە
 «كىسبى» بوللارنىڭ ھەر ايكىسى ارادە قىلىنۇدە
 مەكەن. كىرەك «فطرى» و كىرەك «كىسبى»
 يول بىرلە بولسۇن انسانلارنىڭ خەلقئارى
 گوزل بولو اوز شەخسلەرى ايچون گەنتو گل
 بىلكە، بىتون مەھىپىتى و اطرافى ايچون مەطلوب
 بىر اش.

***

خاتون بىرلە ياخشى تورو مەسائىھە بىرلە عمر

ندە گوزل بولوب ياراتولمەدر. خلقى گوزل
 «فطرى» بولسە ظاھىردە تەربىيە ايتوچىلەر
 بوامودن ياكە بولسەدە ياخشى تەربىيە ايتە
 كەمەلەرنىڭ كىشىگە ضرر كېلمەي.
 «فطرى» گوزل خلقلى كىشىلەرگە يامان
 بولداشلار وبوزوق خلقلى تەربىيەچىلەر
 و ھەممەلەر ضرر بېرە كەمەلەر. ھەرمتلو پىغەمبەر
 لىر شوشى جەملەدىن ايدىلەر. خەلقنىڭ «فطرى»
 گوزللىكى پىغەمبەرلەرگە خەس بىر امتىياز
 بولسەدە اساس جەھەتتە پىغەمبەرلەرگە خەس
 تو گل. پىغەمبەرلەر دەر جەھەتتە كامەل بوامە-
 سەدە باشقە كىشىلەردەدە خەلقنىڭ «فطرى»
 ياخشىلىقى بولو مەكەن.

تەربىيەچىلەر بولماغان وياكە تەربىيە-
 چىلەر بوزوق تەربىيە بېرگەنلەرى ھالەدە
 بەئىز بىر بالالار درىست سوزلى، غەپىف و مەلايم
 خەبەرلەندىن صافى و كىشىلەرگە ضرر ايتودن
 صافلانۇچى بولوب اوسەلەر، اورنى بىرلە جو-
 مارد و اعانتلى، اورنى بىرلە تەواضعلى، اورنى
 بىرلە جىسارتلى و مەناتلى بولوب يېتىشەلەر
 وشول ھالەتتەدە ھەر سورەلەر. بو ايدىنى
 «نظرى خلق» بولادىر.

«فطرى خلق» نىڭ گوزلى بولغان كىچىك
 يامان دە بولورغە مەكەن. پىغەمبەرلەر ھەزور-
 لىرىدە ھەر سورۇب دە ياخشى خەلقلەردىن
 مەھرۇم بولغان كىشىلەر شوشى فطرى خەلقلىرى
 بوزوق آدمەلەر جەملەندىن بولالار.

«كىسبى» دىب تەربىيە بېرۇچىلەر ياكە
 مەھىپىت نامىر ايتوى وياكە كىشىنىڭ اوز

جبارغە و آنارنى مشروع خاتون ايتوب طو
توغە كامل اختيار ليمز ايدى. بو عادتلىرىنىڭ
قاندقلىرىنى افرىقا ايجلاندى ومحيط دىگىزى
اوطراولرى ندى بو كونلر دىدە بار دىلر.

دين طوغرسىندە اعتبارلى واجتهادلى
بولو بىرلە اسملىرى مشهور بولغان بودىلر دىدە
همدە تقوالق وزهد بولغىدە هر نرسەلرنى
فدا ايتوچى وصومعهلر دىدە عزالت قىلوب دىنيا
غە و دىنيادە بولغان نرسەلر گە كوز سالماو
چى خرىستىيان راهبلىرى قاشندە اوزلر يىنى
انسانلرنىڭ قايماقلىرى و چەكەلەرى ايتوب
ساناوچى يهودلر قاراوندە خاتونلر دىدە ممتسز
وقىمتسز حتى مردار جانلردن حسابلانا
ايدى.

سوزنىڭ قىسقىسى شول. باشقا دىن
قوملر ندىدە خاتونلر، آدم بالالرى جملەسندن
حسابلانمىلر ايدى. بودى، يهود و خرىستىيان
دىنلرى سىبىندىدە خاتون مەتبەسى اواىگى
توبىن حالدىن كوز گە كور نورلك و طوتوب
سويلەرلك درجەدە يوقارى كوتەرلە المادى
و حالى توزەلمەدى، حقى اعتراف ايتولمەدى
بو طوغرودە خرىستىيانلارنىڭ ماقتانوراق
و. «بىزنىڭ دىنمىز خاتونلرغە شوشىدى بىر
حق بىردى» دىب سويلەرلك اشلىرى بولماسە
كىرەك. چونكە بو طوغرودە خرىستىيانلارنىڭ
بتون اشى كوب خاتون آلو ممنوع بولودن
وز ناعلمەسى بولماغاندە طلاق منىع ايتلودن
يوقارى چىقمادى حالبو كە بو اشلىرنىڭ اوز-
لر ندىدە سوز بار.

سورو تىوشلىك حقندە بو اورندەغى حد-
بىدن باشقە حد بىتلر دىدە بار. اسلام دىنى بو
اشكە بىك اهمىت بىرە. بو اش انسانلارنىڭ
معىشتلىرى توزە او گە سىب بولغانلىقدان آدم
بالالارنىڭ اعتبارلىرىنى و فكرلىرىنى شوشى
اشكە تارتوب تورا و هر وقت خاطرلىرىنى
توشىدەر.

اسلام دىنى كىلگان وقتدە خلقلرنىڭ
عرف و عادتلىرىنى قىلر مختلف و تور لىچە
بولسە خاتونلرنىڭ حق سىزەمدە مچبور و مظلوم
روشە ياشاويلرى حقندە بتون دىنيا قوملىرى
بىر بولدىن بارالار، آرالار ندىدە اختلاف يوق
ايدى.

هر تورلى قوملارنىڭ ايسكى تار-
يغلىرىنى تىكشور و چىلر گە و اسلام ظاهر بو
لغانداغى حاللرنى بىلوچىلر گە بولاش معلوم.
ايسكى وقتلردە دىنياننىڭ هر كىسە گىند، عمر
سورگان خاتونلارنىڭ ترلەكلەر (دورت
آياقلى حيوانلار) بىرلە بىر درجەدە يورگا-
نلىكلرى كورلوب طورادىر. آرالار ندىدە
نكاح اصولى يورگان قوملارنىڭ دە كوبىسندە
خاتونلار اوغرلار توب آلتادىر، اختيارلىرىدىن
باشقە سورلوب كىتولمەدەر. اوزلر يىنىڭ رضا
بولوب بولماويلرى همدە محبتلىرى توشوب
توشمەويلرى، حساب غە ئالنىمى، بو اشنىڭ تىبو
شلى بولوچىلغى خاطرلر گەدە كىلمىدەر،
چونكە موندى اشلىر گە خاتونلارنىڭ حقلىرى
بو مىدەر ايدى.

خاتونلر معلوم بىر صان بىرلە چىكە
تمىدەر، ايرلر اوزلرى تىلەگان قىلر خاتون

خ تونلرغه باشلاب «حق» بیروچی
و حاللربینی توزه توجی ده عرب یورتنده ظاهر
بولغان امی بر عرب آرقلی آدم بالالارینه
ایرشدلرلگان اسلام دینی بولدی.

اسلام دینی، خاتونلرنی آدم برله حوا
بالاسی وایرلرنیڭ بر طوغانلاری ایتوب
سانادی وانه نلرغه خاص بولغان حقلربینی
اعلان ایتدی، ایرلر رهوشنده دنیا ماللارینه
مالک ایکانکلربینی، تصدیق قیلدی. بو
طوغوروده قرآن کریمده ایتلر کوب شو.
نلرنی ملاحظه قیلوچیلرغه اش بیک، علوم.
بعض بر ایتلرنیڭ مضمونلربینی بو اورنده
بیان قیلو بلکه موافق بولور.

(۱) «ولهن مثل اللی علیهن بالمع-
روف وللر جال علیهن درجه واللہ عزیز
حکیم» (بقره ۲۲۸). مضموننی ایرلرنیڭ
حقلربی بولغان کبک خاتونلرنیڭده حقلری
بار، مگرده (خاتونلرغه نفقه حاضرله ووحا
جت توشکان وقتده صوغش قیلو میراث
مالینی آرتغراق آلو کبک) بعض بر حقلرده
(ومشقتلرنی یوکلده) ایرلر، خاتونلردن
آرتغراق حقلرغه مالک بولالر.

(۲) «للرجال نصیب مما ترک الوالدان
والاقربون وللنساء نصیب مما ترک الوالدان
والاقربون مما قبل منه او کثر نصیباً فروضاً»
(نساء ۶).

مضموننی: «اتلری وآنلاری همده
یاق لرندن میراث بولوب قالغان ترکه
مالندن ایرلرنیڭده خاتونلرنیڭده اوشلری

بار، قالغان مال کیرک کوب بولسون
وکیرک آز بولسن، موندن آیرما بوق».

(۳) «وعاشروهن بالمعروف فان کر-
همن مومن فمسی ان تکر هو اشیداو یجعل اللہ فیه
خیرا کثیرا» (نساء ۱۸). مضموننی: «خاتون-
نلرگیز برله یاخشی ترکلک ایتوگیز، سو-
یمه سه گزده یاخشی معامله لی بولوگیز. صبر
قیلگیز، چونکه اللہ تعالی طرفندن سزنیڭ
ایچون خیرلی قیلغان بر نرسه نی (اوزگیز
نیڭ فهمگیز بیتشمه و سبب من) سویمی یورو
گیز ممکن (مونی خاطر گزده طه توگیز!).

(۴) وان خفتهم شقاق بینهما فابعثوا-
حکمان من اهلہ و حکمان من اهلہ ان یرید الاصلاحا
یوفق اللہ بینهما (نساء ۳۴). مضموننی: «
ایر برله خاتون آراسی بوزولاجانی سیزلو
برله ایر طرفندن ده خاتون طرفندن ده ارانی
توزه توراک کشیلرگه آرالربینی توزه و
وظیفه سینی تابشرگیز (شول کشیلر اوز
آرا اگلاشوب) آراده بولغان چوالچقینی
تیکشرسونلر، بترو همده توزه تو بوللربینه
کرشسونلر، بو کشیلر پنلاب طرشسه لر،
یولی برله حرکت ایتسه لر بلکه ایکی
آرانی توزه تورار. بو خیرلی اش که شاید
اللہ تعالی یاردم بیرر».

(۵) «ومن آیاتہ ان خلق لکم من انفسکم
ازواجاً لیتکنوا الیہا و جعل بینکم مودة ورحمة
ان فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون».

(روم ۲۶۱). مضموننی: «اللہ نیڭ باراغینه
وبرلرگینه بولغان علامتلردن سزنیڭ بر
لیکنه کون کورو و عمر ایتو ایچون سزنیڭ

ايرلار يەنە قارشى خاتونلارنىڭ شوشى رەۋ-
شە بولۇۋى، ۋە مەن قەدر تەنچلىق اوزىدە
عەر سۈرۈ يۈلۈنى تۈتۈى دە خاتونلارنىڭ
گۈزەل خەلقلى ۋە خەلقلىرى كامەل بولۇغە ئەلا-
مەنەر.

«البلاغ الەمىن» شەرھىدەن قەسقار تەلۈب

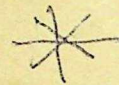
كۈچەرلىسى.

(رضاء الدىن بن فەخر الدىن)

اوز جەنسكەزدەن (اوز اراگەزدەن) خاتونلار
ۋە ئەرلەر ياراتىدى، ئەرلەر بىلەن خاتونلار اراسىدە
دوستلىق ۋە الفت پەيدا قىلىدى، بۇ اشدە فەكر
اھللىرى اىچۈن عەبەت بار،

خاتونلارنى بىرلە ياخشى تۈرۈ، بولۇر
بولماز ۋاق اشلردەن كۈز يۈمۈ ۋە بىلمە گانگە
سالشۇ، يوق بار نەرشەلەر بىرلە بۇرچماۋ
ۋە يۈمەشاق مەاملەلى بولۇ ايرلار دەگى خەلقنىڭ
كامەل ۋە تەۋن ھەمدە ياخشىلىغە نە علامەت سانالا.

جمعه وعظى.

(مەرجانى خەتبە سەندەن اقتباس)،

قالاچاق تۈگەل، سۈگرا اللە خەزىنە
باراسى بار، ئۈزىنىڭ عەر بۈيى قىلغان
ئەشلەردەن جەۋاب بېرەسى بار، كەشى
شولانى بولۇ تۇرۇدا يامانلىقنى قۈيىمى، آقە
چاغ، ئەيگە كەكە دىنەن ساتادا تۈيىمى، ياخشى
ئەشلەرنى قىلماي ھەمان كىچىكەرە، بوزۇق
ئەشلەرنى قۈيىمى، بەلكى اشدۇرا. نەفسنىڭ
بەلچىراق تەككەلەرى آرتىدىن بۇرۇنى، آنى
تۈگەللەۋنى ئېسىندەن چەغەرمى، اما قەبر
ھالەلەرن، قىيامەت قاتىلقلارن اۋىلامى، ئەيسىنە
تۈشۈرمى، ھالبۇكى اۈزى ئۈلم تۈزەغىنە
ئەلەگە بىتەن، ئۈلمنىڭ تەنناق باتۇر سە-
غەلەرى كىلە بىتەن، اى ادم بالاسى
اۋىلا: ئۈلم سەغەنى بىتەن اللە آنى كىچىك

ئەرمەس!

ھالىنىڭ اۋراغىنا، سۈبەك ساناغىنىڭ

الحمد لله الخ.

اما بۇدە: عەرنىڭ سەغەلەرى ئۈچقان
قوش كەك ئۈتە، ئۈلم سەغەلەرى ياقتىلاشا
بارا، ئېر شەرگە يۈرگەن مەقۇدۇلار ۋە تەك-
لەر بولغانى بولۇب، بولماغانى بولمى بۇ-
قۇداغى ساتاشۇ كەك بوغالا تورا. ئۈتەن
ئۈلم قەچى قەندەن سۈرلەن، قەبرگە ئەتە-
چەك تەبوت، (قەبۇق) جەنازە ئاغاچلارنى
سالغەمان. دوستلار، قەندەشلەر بېرەم،
بېرەم آخەرت سەفرىنە چىغا تورا. قايدا يۈل
ئۈچۈن ھازلەنگەن كەركە ياراقلار، قايا
آخەرت آزقلارنى. غەلبە يۇقۇسۇندەن آينەرغە
وقت، ئەيسر كەلگەن ئۇبالرغە وقت! ئۈلم
سەغەنى بىتەن اللە آنى كىچىكەرەمەس!

آدمنىڭ ھالى عەجب، اول ھېچ ئۈلم
دەن قۇتۇلاچاق تۈگەل، قەبرگە كەرمى

سز لاوينا قاراب سرخاۋنى ئولم قزغانامى،
 ئوترمى، آلب كىتىمى قالدىرامى؟ بالالارى
 كويىدە، واقىدا، آچدا، يالانغاچدا بولوغە
 قاراب ئولم بر فەقىرنى قويماي؟ ئولم
 ظالم تورەلەرنىڭ قوراللىق، پادىسالارنىڭ
 كۆپ ەسكەرنىنەن قورقماي كىم ئاندىن
 قالا؟ كىم آخرىكى بارمى حساب قىلىنمى قالا؟
 سرخاۋنى قاراۋچى، تەربىيە ئىتىۋىچى
 ئومىدىن ئوزب تورسا، خىستانىڭ يوزن
 قىلغە بورسا، تركىك قوياشى سونسە،
 سرخاۋ باراچاق بىرن كورسە، شول وقتدا
 بوسوزلەرگە ئىنانىر، شول چاقدا بوزوق
 ئىشلەرنى، سويلەگەن بلچاق سوزلەرنى،
 ئوكىر، ئويالىر. آدمەرنى رىنجىگانى، قاق
 غانى ئوچون، بابقان بالالارى، سويلەگەن
 عىيىنلىرى ئوچون ئىچىن حسرت باسار،
 قايغى آلر! شول وقت انى كورب حالىن
 سوراساڭ جواب بىرمەس ئولم ساعىتى
 يىتسە اللە انى كىچىكلىمەس!
 قانلىغى بلەن ئىسىرتە تورغان ئولم
 ساعىتلىرى نىندى آور ساعىتلەر، سرخاۋ
 اول ساعىتە باتاغىدا كويىب يانا، اونى،
 ئەيلەنە، ئولم آچىسىندان، قانباغىندان سىر-
 حاۋنىڭ حاللىرى بىتە، تىللىرى بەيلەنە، نى
 چىكىلى قايغولى كى، ئىشتوويىدە آور
 بولغان بو ساعىتلەر بر وقت هر آدمگە
 كىلەچەك، شول وقتە آدم ئوستىدە تاۋ،
 تاۋ حسرتلەر ئويولەچەك، ئاندىن سوڭغى
 ئىش ئىسە قاراڭغى گورگە كۆمىلۈ، قىر-
 لىككە گى قورقۇنچ تىنزاغە تالو.

بىنە قايغى: قىرلىككە گى شول تىنزا-
 لىقدان ھىچ كىم ەبىرت آلماي، قىرلىقلىرى
 ئوزلەرنى بە باشلارنى كىلگەن حاللىرى
 سويلى آلماي، تىل بىرگەن اللە آلارنى تىلىز
 ئىتىكان، يوقىدىن بار ئىتىكان اللە توفىق
 ئىتىكان، يوق ئىتىكان بر كون كىلەر اول
 تارالغان گەۋدەلەرنى اللە حضرتى جىبار،
 ئىلكى حاللىرىنە قايتارر، قىيامتە ھر قا-
 بوسىن حساب مەيدانىنە جىبۇب، دىنباە
 قىلغان ئىشلەرنىنەن حساب آلر، جواب آلر!
 شول كوندە كىشىگە ئىزگى ەملى
 و ياخشى ئىشلەرنىنەن باشتە ھىچ نرسە و
 ھىچ كىم فائىدە كىتمەس. شول كونىگە
 ئىلتەچەك ئولم ساعىتى يىتسە انى ھىچ
 كىچىكلىمەس!

اي آدم بىلالارى! سزگە ەبىرتلى
 وعظىلر سويلەندى: پاك و آچق، كىڭ و
 تىغرى يول كورسە تىلى. وعظىلرنى تىڭ-
 لاب، كورسە تىلگان بولغە كرگان كىشىلەر
 البىتە دىنا- آخرت سعادىتە ئىرشەچەكلەر،
 جىنكە كرەچەكلەردىر. بو آق بولۇنى كو-
 رمىچە، قوشلغانچە يورمىچە ئازغىلغىغا
 اوشقانلار دىنا- آخرت ئوكىچەكە توشە-
 چەكلەردىر.

توزوك ەملىلەرنى قىلرغا اشىغىز،
 يمانلىقدان، بلچىراقىدان قاچىڭىز، ئولم
 ساعىتى بر يىتسە ھىچ كىم انى كىچىكلىمەس،
 اللە حضرتى ئەيتىكان (انا كل شىئى
 خلقناه بقدر، و ما امرنا الا واحده كلمه
 بالبصر، ولقد اهلكنا اشيا عكم فهل من

ئىرىسى واغى يازغان، اللادان قورقۇپ آز-
غىلقدان ساقلانۇچىلار جىنتلەردە، اقتىدارلى
خوجە بواغان اللەتعالى حضورىندە حرمىلى
اورنلاردا بولرلار» دىمىك.

بارك الله لنا ولكم فى القرآن العظيم
و نفعنا و اياكم بالايات و الذكر الحكيم.
محمد صلاح جەنى.

مەكبەر، و كل شئى فعلوه فى الزبر، و كل
صغير، و كبير مستطر، ان المتقين فى
جنت و نهر، فى مقعد صدق عند مليك
مقتدر) «بىز مەر نىرسەنى كىرە گىچە چىاما
بىلەن ياراتتىق، ياراتودا (بار ئىتودە) بىزنىڭ
بويىروغىبىز كوز توشۇپ آلو كىبك كىنە،
آزغىنلاردا سىزنىڭ كىبكلىرىنى ھىلاك ئىتىدىك.
و عظلمە نوچىلەر بارمى؟ آلارنىڭ مەر ئىشلىرى

ئىدارەگە كىياگەن سوئاللەر و جەوابلارنى.

وظيفه و بورچلارى. ئىسلام دىنى خورا-
فات فاتناشو سەبەبلى ئىلككى ساقى اغن
و علويتىن بوعالتىدى وە باشقا دىنلەرگە
كرب اورنلاشقان خورافات (توبىسى ئەكىم) *
يەتلىرى) اسلامىتكە وە اسلام دۇنياسىنا
كرب، مسلمەنلارنى ترقى وە ئوسودەن
توقتاتىدى دىيولە. خورافات سوزى اصلاح-
چىلارنىڭ تىللىرىدە كوب يە-ئورى تۇرغان
سوز ئىكەنى مەلوم. لەكن خورافاتنىڭ
چىن مەناسى نەرسە؟ مۇنى نىندى مىثاللەر
وە ئورنەكلەر بىلەن كورسەتەرگە مەكىن؟
۳ نچى سوئال: قايسى كىشىلەر ئولگەنە
مەن سوك ئوزلەرن ئىزگى دىب اوشانغان
كىشىلەرى ياننى كومەرگە، فىلان شىخىم
مقەرسىنىدە دفن ئىتەرگە دىب وصىت قىلا-
لار. يە ئىشنىڭ اسلام شىرىعتىدە اصلى بار-
مى؟ مىتلىرىنى باشقا بىرلەرگە كوچروگە
شىرىعتنىڭ قاراشى نىچىك.

اندىچانلى تاج الدين الرضاى افندى
ئىدارەگە مەراجعت قىلىپ توبەندەگى سو-
ئاللەرگە «اسلام» مجلەسىدە جەواب يازونى
سورى.
۱ نچى سوئال: (انما الاعمال بالنية)
حدىث مەراد افندى خىرواحد (بىر كىشى-
گىنە كوچرگەن) حدىث سانى. بو حدىث
ئىسە ھەر حدىث كىتابىنىڭ باشىدا يازولۇ،
خىرواحد بولسا حدىث اماملارنى مۇنى
نىچىك صحاحلارنىڭ باشىدا اوقۇمۇ قىلا-
لار. بو حدىث دورستەن دە خىرواحدىمى
(بىر كىشى گىنە كوچرووى ثابتىمى؟) ياكە
خىر مەشھور قىسمىنە كرمى؟

۲ نچى سوئال: اسلامىتنى اصلاح
بولندا يازوچىلار بىزنىڭ ھەر قايسى دىيەر-
لىك، اسلام دىنى خورافاتىدان پاك، اسلام
دىن خورافاتىدان آيرىمىق، آرندىرماق ئىس-
لامعا خدمت ئىتەرگە تەلەگەن عالمەلەرنىڭ

برنجی سو آنگه جهواب: بو حدیث
 کوب کوچرولهر آرقلئی دیرت نۆزلئی
 سوز بلهن کوچرئله (انمالاعمال بانیات)،
 (الاعمال بالنیته) (العمل بالنیة)، (انمالا
 عمل بالنیة). موندان باشقا قضاغیناڭ
 (الاعمال بالنیات) دیب دهروایتی بار، کو-
 چرامش حدیثناڭ اسنادی بر صحابه گه
 تیرشکهنده، سوزلهرده بر قدر باشقالق
 بولنووی حدیثناڭ دورسلکننه ضرر ئیتمه-
 وننه اجماع واقع بولغان (عمدة القاری)
 بو حدیث بر اعتبار بلهن فود غریب بول-
 سادا، ئیکنچی ئیعتبار بلهن مشهور بولا.
 لکن بعضلهر اویلاغانچه، تواتر شرطی
 تابلماعانعا، متواتر بولا آمی. چونکی بو
 حدیثنی رسواللهدن حضرت عمر، آندان
 علقمة، علقمة ده محمد بن ابراهیم، محمد
 دن یحیی بن سعید اللانصاری و شول راوی-
 لدان ئیکئی یوزدهن ئارتق حدیث عالمده
 ری کوچرووی شیکسزدر. شول جهتدن
 بو حدیث، کوهرهك عالمه رناڭ سوزئنه
 قاراعاندا کوچرلووی حضرت عمر آرقلئی-
 عئنا بولووی ئوچن حدیث غریب سانال
 سادا، سوگئندان کوچراووی وتار الووی
 اعتباری بلهن شهبه سز شهر قسمئنه کره.
 ابن منده بو حدیثناڭ حضرت عمر-
 دن باشقا سعد بن ابی وقاص، علی بن
 ابی طالب، ابو سعید الخدری، عبدالله بن
 مسعود، عبدالله بن عمر، انس، ابن عباس،
 معاریبه، عبادة بن الصامت، عتبه بن
 عبدالاسلمی، هزال بن سویك، عتبه بن

عامر، جابر بن عبدالله، ابوذر، عتبه بن
 المنذر وعتبه بن مسلم رضی الله عنهم لهر-
 دن و باشقا کوب معتبر کوچروچئلهر دن
 راویت ئیتلوون بیان ئیتمه و بو حدیث
 کوچروچئلهری آز بولغان حدیثلهر ئچئنه
 کرمی، دی. (۱)

امام نووی صحیح مسلم شرحنده بو
 حدیث تورسندا یازغان ایضاخنده بولای
 ئیتمه: «بوتن مسلمانلار بو حدیثناڭ
 مضمونی درجه سی غایت الوع بولودا،
 ئچئنه کوب معنانی ئالغان دؤرست کو-
 چرلمش حدیث بولووندا اتقاق ئیتئلهر.
 امام شافعی و باشقا عالملهر «بو حدیث علوم
 اسلامیه ناڭ ئوچدن بر ئلوشن تشکیل
 ئیتب، علوم فقیهیه ده جیتمش بابقا قاتنا-
 شادر» دیگهنلهر. عموما بو حدیثناڭ اهمیتن
 و درجه سن تقدیرده اسلام عالمه رنی اتقاق
 ئیتکنهلهر. عبدالرحمن بن مه ی، خطابی
 وه باشقا عالملهر بو حدیثکه دائر سوزله
 رنده، دینی موضوعه ه کتاب تصنیف ئیتو-
 چئلهر، ئوقوچئنناڭ نیمیتهن دؤرستلککه
 کوندر و ئوچن، یازغان اثرلهرن بو حدیث
 بلهن باشلاولاری تییش دیگهنلهر. امام
 بخاری بو حدیثنی صحیحنده جیکئی اورن-
 سو یلیب ئوتکنن. حدیث عالمه رنی بو
 حدیثنی رسول الله دن حضرت عمر آندان
 علقمة بن وقاص، علقمة دن محمد بن ابرا-
 هیم التیمی، محمد دن یحیی بن سعید الانس
 (۱) عمدة القاری جزء ۱، ص ۲۵.

صارن، يحيى دن كۆبۇسنى حديث ئىماملا- رندان بولغان ئىككى بۇزدەن ئارتق كىشى راويت ئىتىدالەلەر. شونىڭ ئۇچۇن بو حديث خواص و عوام قاشندا مشهور حديثلەردەن ئىسەدە تواتر توگل. چونكى مونىڭ كو- چرلووندە تواتر شرطى يوق. (ئىمام سوزى حصر ئۇچۇن بولب، حديثنىڭ تولى معناسى: عمللەر - ئىشلەر نىت بلەن گۇنە بولسا حسابقا آلونا، دىمكىر بو حديثە ھەر عملنىڭ دۇرستلىكى و مقبول بولنورۇ ئۇچۇن نىت شرط بولووننا دليل بار» دى.

امام عسقلانى نخبۋالفكر شرحندە: «بو حديثنى حضرت عمر صحابەلەر حضور- رندا مېردە خطبەدە سۇيلەدى. ئەگەر صحابەلەر بو حديثنىڭ رسول اللەدان دوست كوچرلوون بلمەسلەر، مونى انكار ئىتەر- لەر ئىدى» دى. بو امام حديثلەر قىسمىن بىانە: ۱) حديثلەر (۱) متواتر، (۲) مشهور (۳) عزيز، (۴) غريب ئىسمىندە پورتۇلمى، متواتر دەن باشقالارنى ھەر قايسى خېرواحد دىب تىمىمە ئىتوالەلەر، دى. بو سوزگە بنا بو حديثنى مراد افندىنىڭ خېر واحد دىب ئەيتووونى حديثنىڭ مشهورلىكۇنە ضرر ئىتمى، بەلكى متواتر توگل دىمەك بولاب قالا.

۱ - امام بخارى بو حديثنى برىنچى (كىف كان بدأ الوحى) بابىدە ذكر ئىتە. حديثنا الجمىلى قال حديثنا سفیان قال حديثنا يحيى بن سعيد الانصارى، قال اخبرنى محمد بن ابراهيم التيهى انه سمع علقمة بن وقاص الليثى يقول سمعت عمر بن

الخطاب رضى الله عنه على المنبر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: انما الاعمال بالنيات، وانما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة ينكحها فهجرته الى ما هاجر اليه. معناسى: عمللار (ئىشلەر) ھەر قايسى نىت بلەن گۇنە بولا، ھەر كىم نىت قىلغان نەرسەسۇندە ئىبرئشە، برونىڭ ھىجرتى (كوچۇنووونى) دۇنياغە ئىرشو ياكى بر خاتىنى نىكاحلانو ئۇچۇن بولسا، ھىجرتى شول تەلەركلەر ئۇچۇن گۇنە بولا، دىمكىر.

ھەر عملنىڭ نىت بلەن گۇنە عمل بولنوووننا (وما مروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين) آيتى آچق دالالت ئىتە، چونكى اخلاص قلب بلەن عزمەن عبارت.

بو ئىسە عىن نىتىر. (شرع لكم من الدين ما وصى به نوحا والذي اوحينا اليك) آيتىدە گى تولىمەن عبادەت و پۇتىن ئىشە اخلاص بلەن بولو مراد بولاب، مشرور بولغان نەرسە ئىسە (ان اقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه) در. نوح عليه السلام نى پىغ- مېرىز محمد عليه السلامغا چىكىلى كىلگەن رسوللەرنىڭ بۇيرلغان نەرسەلەرى دىنىنى كامىل تورغوزو و دىندە اختلاف قىلشماو، دىگەن سوز بولا. بو حديثنىڭ اهمىتى تو- رىندا موندى سوز بار: كىشىگە دىن توگەللەو ئۇچۇن دورت حديث يىتە، (۱) الاعمال بالنيات، (۲) الحلال بين والحرام بين، (۳) من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه، (۴) لا يكون المؤمن مؤمنا حتى يرضى

آيتىدە گىي (شاكىلىدە) نى امام بخارى (نىيە) دىب تەفسىر قىلغان كېي، حسن بصرى، معاوية بن قرة المزنى، قتادەدە شولاي تەفسىر قىلغانلىقلارنى عمدة القارى دە ذكر ئىتولە. بو تەفسىر حديثىنىڭ اهمىتىن ونىمنىڭ عملە درجەسەن بىلەرۈگە يىتسە كىرەك.

۳ - باب الحيل: (الاعمال بالنية) الح بو حديث شرحىدە ايضاحىدە ئىتولە: بىر دوساتو-آلو معاملەسىدە رىئايە نىيە قىلسا، معاملەسى ظامىر كورەشەن شەرى بولسادا رىئايە بولا. نىكاح عقدى بايەن تەھلىل نىيە قىلغان عقودە عقد شەرى تۇسە بول سادا، عقد ئىتوچىلەر لىنىكىدە مستحق بولا، عقدنىڭ شەرى تۇسە بولنوۋى موگا تاثير ئىتىمى، چونكى عملە اصل نىيە بولب، بولارنىڭ نىيەلەرى تەقى معاملەلەرنى خلاق بولغان بولا. اللە حلال ئىتىكەن نەرسەنى حرام ئىتو، حرام ئىتىكەنن حلال ئىتو نىيە قىلغان ئىش نەرسە بولسادا گناھ وممنوعىر.

۴ - باب الهجرة: العمل بالنية، وانما الامرئى مانوى الخ. ايضاح: عمل - ئىش نىيە بىلەن گىئە بولسا دۇرست بولا، ياكى عملنىڭ دۇرستلىكى، نىيە بىلەن گىئە بولا. «وانما الامرئى مانوى» جملەسى بىرىنچى جەمەلەنى تاكىد و بىر كىتو ئوچن، ياكى ئانسان ئارتىق بىر نەرسەنى ئاڭلاتو ئوچن كىتو-لوۋى دە احتمال بىرىنچى جملە ھەر عملنىڭ نىيەتكە ئىيەرگەن بىلەرسە، ئىككىنچى

لاخىدە مايرىضى لىنىفسە، معنالارى: عمل نىيە بىلەن گىئە عمل بولنوۋى، ۲) حلال و حراملار ھەر قايسى نىيە بىلەن بيان قىلغان، ۳) دىننىدە ھە دۇنيا ئىنا فائىدەسى بولماغان بوش ئىشلەرنى و عادىلەرنى تاشلاۋى كىشىنىڭ ئىسلامىنى تۇزك بولوغا آچق دىلە، ۴) ئىمانلىق كىشى ئوزىنىدە ئىش-لەنوۋى تەلەنگەن نەرسەنى باشقارغا ئىش-مى تۇرب چن موۋمن بولماي، دىمكىر. ۲ - باب الايمان: (الاعمال بالنية) ولكل امرئى مانوى، فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله، و من كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة يتزوجها فهجرته الى ما عا جرائه.

امام بخارى قارىشىدا بو حديث شريفنىڭ دۇرست روایتى ثابت ئىدە اول نىيە ئوچن صحىبىنىڭ بىرىنچى بابىدا مونىڭ آراسىدان جۇملەلەرن تۇشۇرب، ذكر ئىتىمى، حديث كوچرودە بولاي قىلنوناڭ دۇرستلىكى شەھلى؟ دىب كوڭلىگە بىر سوأل كىلە.

موگا جاۋابىدە ئىتولە: امام بخارى بو حديثنى تۇرائى بابدا كوچروب شول باب-لاردا ئوزىنىدە كىرەكلىق مقدارن غىنا ذكر ئىتە. سۇگرا امام بو حديثنى كوچرو و يازودا كوچروچىلەرنىڭ سوزلەرن اساس ئىتىكەن، بو حديثنىڭ عبارەلەرنىدە كى بىر قدر ئوزگەرشلەر بخارى كوچرگەن كىشىلەرنىڭ شول سوز بىلەن روایتلەرنىدىن كىلگەن. (قىل كىل يەملى شاكىلىدە)

جمله هر کم نیت قنلب ئشلەگەن ئشندەن.
گننه حساب قیلونا، دیمکەر.

۵- باب النکاح: العمل بالنية،
وانما امرئی مانوی الخ. ایضاحندە ئەیتولە.
هەر ئشده اصل قاراغان نەرسە نیت بولا.
بەرونگ مەجرتەن اصل نیتى اعلاء کلمة الله
بواسا، موگنا باشقا نەرسەلەرنىڭ دە مقصود
بولنووی بو عملنىڭ ثواب و مکافاتن جویمی،
بارئى مونگ درجەسى بر مقصوددا قاتناش.
ماعان عملگە قاراغاندا كيمرەك بولرغا
ممکن، هەر مباح ئش قربت (اللذعه يافنايو)
قصدى بلەن ئشلەنە نیت بلەن عملگە
ئەیلەنە.

۶- (باب العتق ده: لسکل امرئی
مانوی الخ.

۷- باب النور: (انما الاعمال بالنية
وانما الامرئی مانوی الخ. ایضاحندە نەر دىب
اختیارای و تصرفکە خواجه بولغان مسلمان.
نىڭ شرعلازم بولماعان نەرسەنى ئوستىنە
لازم ئىتووننە وە يوكلەووننە ئەیتولە. بو
نەر ئشندە باشقا عقدلەردە لازم بولغان
كېك، نیت لازم.

حدیث عالمەلەرنىڭ بو حدیثنى كو-
چرودە شول قەر اعمیت بېرولەرى، كىشگە
ایمانن تۇگەللىو ئۇچن دورت حدیث جېتە
دىب بو حدیثنى شول دورتنىڭ برىنچىسى
ساناوارئى مونگ اصلى وسندى دۇرسىگەن
كورسەترگە بېتسە كېرەك. بو حدیثلەر
دورسندن دە اسلامىتنىڭ عالی اساسى و

نىگىزى ھەر كىمگە بار ئشندە دۇرست
نیت بلەن ئشلەو، حلال و حراملار قرآن
و حدیثلەر بلەن آچق بیان قىلغان ئىكەن
بولارداغى حکمتلەرنى آگلاب شوندىن
چىنكە چقاو، دىنگە فائىدەسى بولماغان
ئشلەرگە كوكل قویب، قدرلى عمرى
پوققا نەرم ئىتمەو، ئوزىگە باشقالار طر-
فندان ئشلەنووی تەلەنگەن نەرسەلەرنى
باشقالارغادا قىلرغادا تىتسو. بو حدیثنى
خبر واحد دېمك روایتى جەتتەن گننه
متواتر درجەسىنە ئىرسەمگەن دېمك بولوون
نخبته الفکر دن كوچروب یازغان ئىدم.

* ۲ نچى سوآلگە جواب: «خۇرافات»

سوزن بلو ئۇچن تلك «اساطیر» سوزن
بلو كېرەك بولا. مكە مشرکلەرى قرآن
آیتلەرن (ان هذا الا اساطیر الاواین) دىب
رد ئیتەلەر ئىدى. اساطیر دىب ئوتكەن
دەگى قوملەرنىڭ اوبلاب قۇننا چۇغارغان بر
تورلى خىيالانلارنى ئەیتولە. «خۇرافات»
ئیسە شوندى خىالى نەرسەلەر بلەن قاتناش.
دەرلغان و حقیقتى ئوز گەر تىلگەن برەر
تارىخى واقەگە ئەیتولە. جېر يوز ئنە عادى
تائىرى كورلگەن ياكى تائىرى پار دىب
اويلانغان كوكدەگى جرملەرگە الوھىت
اسناد ئىتو، دىنگز اللسى، مانورلىق آلەسى،
و باشقا كوب تۇرلى آلەلارغا اۇشانو،
ئلكدە بر قوم ئچندە حرمتلى كىشى بولغان
قۇباش و آى تۇتۇلورلارنىڭ برەر واقە
ئۇچن بولووننا ئۇشانو، جېر يومروسى

ئوگىز موگىزىدە تورونى اعتقاد قىلىۋ، چىر يوزن قافى تاۋى اوراب آلوۋى، ئىلكەگى خىلقارنىڭ گۈدەلەرى، زور بولب بىر تاۋدان ئىككىنچى، تاۋعا آتلاب يورولەرى، زەرە ئىسىملى بىر بوزق خاننىڭ كوككە آشپ بۇلدوز صورتىنە ئەورولوۋى، قوشلار ئۇچودان شۇملانولار تۇزۇ، كوز تىمەسن دىب كىيىملەرگە نەرسەلەر تاغۇ، فالچىلارغا و كاهنلەرگە بارب آرادان ئالغان سوز- لەرگە اۋشانب يورۇ، بولار بارسىدا شول خرافاتلار جەلمەسنىدەن در.

ئىسلام دىنى شونى اساطير و خرافاتىن تامام پاك بولب، بو تورائى اوشانو- لارنىڭ ئىسلام بىلەن جىيىلوۋى مەكەن بول- ماغان صفتلاردان. كوگلىنە ئىسلام نورى بىر ككەن كشى بو خورافاتلارنى هيچ قىبول ئىتمەس. مونى اويدىرما دىكايەلەر، خرافات، اساطير و غريب اعتقادلار ئىلكە كىچكەن كىدانىلەردىن، ئاۋوريلەردەن، مىرايلەردەن، ئىسكى ئىرانىيلاردان، زۋەئىيلاردان، بىنى اسرايىلدىن، پونقا تابىنچى و سائىبى عربلەردەن قالغان تۇب سىز سوزلەردىر. شولار بىر قومىن ئىككىنچى قومكە كوچرۇلۇپ، كىلە: كىلە مىلمانلار ئىچىندە، بايتاغىنى كرۇب اورنلاشقان لىكن بو اعتقادلار ئىسلامىت بىلەن هيچدە ئۇيوشوۋى مەكەن بولماغان نەرسەلەردىر. ئىسلام دىنى كىشلىك دۇنياسىنىڭ فىكرىن كوتەردى، شونىڭ ساپەسنىدە اس- اطير و خرافات مۇسسەلەرى تارقالىدى.

مەجوس ئىرانىيلەرنىڭ مىڭ يىلدىن بىرلى سونى كىلە تۇرغان اوتلارنى - مەبودلەرىنى سوندى. ئەللە نىندى عىجىب و كۈلكىنى اعتقادلار آستىدا ئىزىلۇپ كىلگەن كىشلىك دۇنياسى، فىكرىن ئوسىب، ئالماشنى و ئوزگەرمى تۇرغان طىبىعت قانۇنلارنى، اللە تعالىنىڭ آثار قىرتىن ئاچق كوز، عالى روح بىلەن تىكشورۇگە توندى. ئىسلام دىنى آرقاسىدا كىشلىلەرنىڭ عقىللىرىنى تور- لاندى، ئالار علمگە ياپۇشۇپ، كۈلكىنى اعتقادلارنى، كىشلىك دۇنياسىنىڭ مېيىن باسپ چەنچىپ تورا تۇرغا تۇبىسز اويلىرىنى سېتىپ تاشلايدىلارو شونىڭ ارقىلىقى حقىقى علمگە ئىرىشىپ، خورافاتىن آرنىدىلار. (۱) بىزنىڭ روسىيە مىلمانلارنى آراسىدا شون- دى خۇرافى سوزلەر و اعتقادلار بولوۋى مەلوم. ئاول چىرلەرنىدە كور، چىنلەرگە يۇرۇ، ئەللە نىتىكەن ئىم - تۇملار ئىتىۋ، يولغا چىغاندا ئۇچراغان نەرسەلەردىن شوملانۇ، ئىشكە كرىشكىندە كۈنلەر ساپ- لاۋ، شىبە و شەشەنبە كۈنلەردە، صفر ئاينىدا ئايرىم وە ياشا ئىشلەرگە كرىشمەلەر ھەر قايسى شول خرافات و اساطير (تۇبىسز ئەكىپەتلەر) دن در.

ئاول خالقى ئاراسىدا كورمەچىلىك ئىتىۋ و شونىڭ بىلەن جىنىگىل گىنە ئۇچقا تابىۋ وجدانسىز - ياتىز كىشلىلەرگە عادەت بولۇپ كىلگەن. بو عادەت ئىسلام دىنى كىلگەنچە

(۱) موضح علم كلام درسلىرى.

دېگەن سوز ابن عباسقا نىسبەت بېرىلسەدە
بو بو تىنلەي يالغان» دى.

غەرەبلەردە ئايلىرىنى، كۈنلىرىنى بە-
خىتلى ۋە بەختسىزگە ئايرو بېك جەيلىگەن
عادەت بولغان. رسول اللە بو ج-اھلىت
عادەتى بىلەن كۈرەشەدە قۇرى سوز بىلەن-
گىننە قالمىچا، ئىش ۋەمىل بىلەن دە كۈرەش-
كەن. غەرەبلەردە شوال ئايى بەختسىز و
منجوس ئاي حساب ئېتىلىپ، بو ئايدا ئالار
نىكاح ۋە باشقا زور ئىشلەرگە كىرەشۈنى
دۇرست كۆرۈمىلەر ئىكەن. رسول اللە، قىزى
فاطمەنى حضرت على گە بو ئايدا نىكاح-
لاندىرغان. عوام ئاراسىدا بولغان شۇندى
تۇبىس قاراشلار بىلەن كۈرەشۈدە اصلاح
يولنىدا بولغانلارغا رسول اللە ئورنەگىنى
بىلەن ئىش قىلارغا كىرەك بولا. يوقسە قۇرى
سوزدەن گىننە الە كىوب مەنى چىقماق.
مىسلمانلار آراسىدا كىروب اورنلاشقان
خۇرافات (تۇبىس ئەكىمىتەلەر ۋە عادەتلەر)
بىلەن كۈرەش سوز بىلەن دە ئىش بىلەن دە
بولارغا كىرەك. مونىڭ بىلەن كۈرەشەدە ئىك
فائىدەلى يول علمگە سارلۇدر، عام تارالسا
بونى تۇبىس سوزلەر ئىرتەنگى (تومان)
بوو كىك تارالچاق.

۳ نچى سوألگە جواب: رسول اللەنىڭ
وفاتى سوگۇندا اصحاب كرام رسول اللەنى
قايدا كۆمۈ تورسۇندا كىشكەشكەندە بىرنچى
خلىفە ابو بىكر رضى اللەغىنە رسول اللەن
بو خىبىتىنى كۆچۈردى.

غەرەبلەردە بېك تارالغان بولغان، سىطىح
كېك ئاتاقى كاهىنلەر (كۆرەزە) گە يراق
جىرلەردەن كىوب مىشقىلەر چىگىب كىلە
تۇرغان بولغانلار. نادان غرىبلەرگە اورن-
لاشقان شۇندى تۇبىسز اۇشانلارنى بىترو
ئۇچن رسول اللە، كھانت (كۆرەزەلك)
يولنى بىلەن تابلغان مالنى زىنا يولنى تو-
گىگەن مال بىلەن تىگىلەشەن گەن (۱) دىمىك
ئىسلام شىرىعتىدە بو يول بىلەن ئاقچا تابو
ۋە شول يولغا ئاقچا ئىدرەم ئىتو اسراف
بولىپ، هىچ دە دورست توگىل.

امام ربانى ۲۵۶ نچى مەكتوبىدە:
نحوسە ايام كۈنلەرنىڭ بەختسىزلىگى تور-
سۇدا كۆچرلىگەن خىبىتلەر ھەر قايسى
ضەيف، نحوست ئىلككى امتلەردە بولسۇدا
(ئالارنىڭ ئوز گىرتلىگەن ۋە خورافات بىلەن
بولغانى بىكەن كىتابلارنىدا بولارغا مەكەن)
رسول اللە شىرىعتىدە ۋە ئىسلام دىنىدە بولار
باردا منسوح ۋە خۇرافات (تۇبىس ئەكىمىت)
بولب قالىدى. بو تورنىدا تۇبىس ۋە دۇرست
خىبىت (الايام ايام اللە، والعبادعباداللە) در.
(الاربعا الا خيرة من كل شهر يوم نحس
مستمر ۲۱) خىبىتى دە، موضوع خىبىتىلەردەن در.
عادقوس تورسۇندا، فصلت سورسۇندە ذكر
ئىتىلگەن (فارسىلنا عليهم رىعا صرافى
ايام نحسات) ئايتىدە گى «نحسات» تفسىر
رىندە «الايام بعضها سعود وبعضها نحوس»
(كۈنلەر قايسى بىختلى، قايسى بەختسىز)
(۱) صحىح البخارى باب الكهانته.
(۲) رامواز الاحادىث.

یور تلمہ گہن. ہجرت نک ۵۳ نچی تاریخندہ
 معاویہ ناک، اوغلی یزید کہ بیعت نالووننا
 راضی بولما اینچہ مدینہ دہن مکہ گہ کوچب
 بار عاندا یولدا کینہ تہن یاکی ٹاغولان
 درلودان ٹولگہن عبد الرحمن بن ابی
 بکر نک تہنی مکہ گہ کوچر نلب کوملسدہ
 ہمیشہ سنی حضرت عائشہ مونی خلاف
 سنت بلوب توبندہ گئی سوزنی تہیتکہن.
 عن ابن ابی ملیکہ قال ماتوفی عبد
 الرحمن بن ابی بکر بالحشی و هو موضع
 فحمل لی مکہ فدفن بها فلما قدمت عائشہ
 اتت قبر عبد الرحمن بن ابی بکر فقالت:
 «وکانا کاندمانی جزیمہ حقبہ من الدر،
 حتی قیل ان ینصدعا، فلما تفرقتا کانی
 و مالک، لطول اجتماع لم تبت لیلة معاہ
 ثم قالت واللہ لو حضر تک، مادفتنا الا حیث
 مت ولو شہد تک مازتک. رواہ الترمذی.
 مشکوٰۃ.

عائشہ رضی اللہ عنہا ٹوزئی تورسند
 وصیت تہیتب؟ رسول اللہ یانمنا کومہسہ۔
 کہ، بہلکی رسول اللہ ناک باشقا خاتنلاری
 بلہن برگہ بقیع قبرستاننہ کومہرگ
 قوشقان. بو تورننا ٹاندان کوچراگہن
 سوزدہ تہیتولہ: عن عائشہ رضی اللہ عنہا
 انہا اوصت عبد اللہ بن الزبیر لاتدفنی معہ
 و ادقنی مع صواحبی بالبقیع لا ازکی بہ
 ابد) بخاری باب ماجاء فی قبر النبی عمہ
 معناسی: عائشہ رضی اللہ عنہا عبد اللہ بن
 الزبیر گہ مینی ٹالار (رسول اللہ، ابو بکر
 و عمر) بلہن بلہن برگہ کومہ، کوندہ۔

سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 یقول ان یقبر نبی الا حیث یموت فاخروا
 فراشہ و خفروا لہ تحت فراشہ. (مسند احمد
 ج ۷ ص ۷) ما قبض نبی الا دفن حیث یقبض.
 سنن ابن ماجہ ما قبض اللہ نبیا الا فی الموضع
 الذی یحب ان یدفن فیہ، ادفنوه علی
 موضع فراشہ. مشکوٰۃ. معناسی: رسول
 اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دہن ہر پیعہ بہر ٹول۔
 گہن جیرندہ کومئلہ دیگہن سوزنی ٹیشتم،
 توشہ گن ٹالنگزدا توشہ ک اور نندا قازنگز،
 دیدی.

صحابہ لہردہ رسول اللہنی حضرت
 عائشہ حجرہ سندہ کومونی بو حدیث مفا۔
 دنچہ تیشلی کورب، موکا برہودہ فارشی
 کیلموئی، بو حدیثدہن واصحاب کرامنک
 عملدہن میتنی وفات بولغان جیرندہ
 (شہرندہ یاکی ٹولندا) دفن ٹیتو سنت
 و ٹارتق بولوروی ٹاکلاشللا. یوقسہ رسول
 اللہ ہمارک جسدینی مکہ گہ، کعبتہ اللہ
 یانمنا ٹیلمب دفن ٹیتونی وصیت قیلر
 ٹیدئی. بو مسئلہ گہ رسول اللہ ناک قاراشی
 ٹاچق معلوم بولغانغا، رسول اللہ دان سولک
 چیت شہر لہردہ وفات بولغان صحابہ لہردہن
 تہنلہرن مدینہ گہ، رسول اللہ یانمنا کومہ۔
 لورگہ کوچرورگہ وصیت ٹیتکہنی بولما۔
 دئی. باری ۵۵ نچی یلدا وفات بولغان
 سعد بن ابی قاصنک تہنی، مدینہ دہن ۵
 میل (۶-۷ چاقرم چاماسنی) براقلدا بولغان
 عقیق ٹیسملئی اورندان کوچرلدی ٹیسہدہ
 بو مدینہ گہ یاقن بولغانغا، کوچرودہ دیب

لمهرم بلەن بىرگە بقیع قىبرىستانىنە كوم،
رسول اللە يانۇنا كومۇلو بلەن گىننە خلاص
تابا ئالمام، دىمكىر. ۵۷ تارىخىدە وفات
بولب گەودەسى شول وصىتى بويىنچا مىل-
مانلار قىبرىستانى بولغان بقیع، كوملىگەن.

موسى عليه السلامنىڭ اللە تعالى دەن
مقدس جىرگە كومۇلۇنى سوراوى ثابت
ئىسەد، (۱) ئۇل ئولگەچ كوچر ئىلب كو-
مۇلۇنى سوراو توگىل، سلامت كۇينچە
بارب شۇندا وفات بولۇنى سوراودر. موسى
عليه السلامنىڭ مىردان چىغاندا يوسى
پىغەمبەرنىڭ تابوتىن ئالوب. چىغوى وحى
بلەن بولغانغا، مخصوص ئىش بولا. قرآن
بىيانىچا، حرىتلرن استىقلايىتلەرن سوغان،
بۇرچاق، ياسمىقلارغە ئالماسىررەا ھەزر
تۇرغان، قوللۇدا يەشەب ئازادلىقنىڭ قىرن
بلمەگەن ئىسرا ئىلىيلەر، ئلۇغ ئاتالارنى يو-
سى پىغەمبەرنىڭ تابوتى مىردە قالغان
وقتدە ئوزلەر ئىدە و عدە قىلىنغان مقدس
جىرگە (كىناغا) باررەا تلمە يەچە كلەرن
اللە تعالى بلوب، موسى ھەمغە، تابوتنى
بوابر ئالب چىغارغە وحى قىلغان بولا.

مىتنى ئىكىنچى جىرگە كوچرۇننىڭ
دۇرستلىكىدە بىر قدر اختلاف بار، امام
شافىئى كومونى ئاشقۇرو سنت بولۇون
علە ئىتىب، كوچرو سنتنى - تىرك قوبو
بولا دىب حرام دىگەن. بارى مكەدە، مەينە
(۱) باب من احب الدفن فى الارض
المقدسة.

و بيت المقدسكە باقن اورنلاردا وفات
بولب، بىراقلىقى مېت بۇزۇلۇر قەدەر بولا.
ماسا ئۇنا نىزىلىلى اورنلار بلەن شرافىلەنو
قىسمى بلەن كوچرودە ضررىوق دىگەنلەر.
سنى مىلمانلار ئاراسىدا بو عادت،
بو بدعت ئارتق تارالماغان بولسادا، لىكن
شىئىلەر آراسىدا بو عمومىلىشكەن ھىك-
مىندە ئىكەن. موگا بىرنچى سەبب ئالارنىڭ
رسول اللە بالالارنىما مېتبارى چىكىنەن
اوزوداندر. شىئىلەردە باى كىشلەر تەنلەرن
گرىلاغە (ھىزرت ھىسەن شەھىد ئىتىلىگەن
جىرگە) كوچىرب دىن ئىتوتنى وصىت
ئىتەلەر، لاشلەر كروران، كروران بولب
گرىلاغە ئۇزانولا، يوللاردا مېتلەر بۇزۇلۇب
ھوالارنى تىچوتالار ئىكەن. بو ئىش سلا-
ملىكىنى ساقلاو ھەتتىن ضررلى وقور-
قىنچىلى بولغانغا، بىرلى ھوكومەت مەھىت-
لەرنى كوچرو تۇرسىدا قايسى بىر ساولقنى
ساقلاو قاعدەلەرنى قوبارغا ئىركىز بولب،
كوچرو ئۇچن ئىسنى چقىمى تۇرغان تىمر
سانىقلار بولۇنى كىرەكلى ئابقان.

بو عادت بەلكى شىئىلەردە ئىسلا-
مىت كىلۇدەن ئىكەن بولغاندر. شىئىلەر-
نىڭ ئىسلام قبول ئىتودەن ئىلك مجوس
دىنىدە بولۇلارنى شەھەسىز. ھىندىستانداغى
مجوسىلەر ھەزرەدە ئولكلەرن، ئوزلەرنى
قاشىدا مقدس سانالا تۇرغان بىنارس
شەھرى ياندىداغى (غانغ) يىلغۇسى يانۇنا ئالب
كىلىب ياندىرلاردا كۇلن شول يىلغاغا آغزا-
لار، توغرى چىنكە كىشىدى دىب اوشانلار

ئېيىكەن. بو مەجوسىلەر ئلكەدە ئولكلەرن
ياندرەمىچا غانە ياغاسۇنا سالا تۇرغان بول-
غانلار، لىكن موندان سو بوزولب قور-
قۇچلى حالگە كىلگەنگە ياندرە عادەتن
كەرتكەنلەر. بولاردا بو عادەت ئىسلام دىنى
كەركەندەن سولقدە بىتمەينچە، باشقاتۇسكە
كەركەندە بەزىدە دوام ئىتب تورادر.
بوقسە بو عادەت رسول اللەنىڭ سەنتىنە و
اصحاب كرامنىڭ سەبەبەتۇنە تاما خلاق
بولووندا شەبە يوق. ھەر كەمگە بەشەگەن
چىرىندەگى مسلمانلار قىرستانۇنا كومىلو،
مىتنى كومودە كىچكلىرش چىعارماونىڭ
سنت بولووندا بۇتن اسلام عالمەرى اتفاق
ئىتكەن. اجلىڭ ئىرشكەن شەر و اولدا
وفات بولغان مسلمانلارنىڭ صلاح حال بلەن
بەشەب، حسن عاقىبەت و ايمان بلەن دۇنيادان
ئوتولەرنىنە حسن ظن قىلو وشولار قەبرى-
ئانۇنە كوملوگە راضى بولو تېمىش. فلان
كشى ئىزگىلەردەن ئىدى، ئاننىڭ يانۇنا
كومسەم فلاح تابارەن دىب اويلاو بىك
سادە كوگىللىك اول. مەنەقلار باشلىغى
ابى بن ابى سولوكە مەدىنەدە كومىلو،
رسول اللە كوامەگىنە تورىلو، رسول اللەنىڭ
جنازە اوقو واستغفار ئىتووى فائە ئىت-
دىمى؟ البتتە يوق. بەلكى بولار حەقنە
(سوا استغفرت لهم ام لم تستغفرو لهم لن
يغفر الله لهم، ان تستغفرو لهم سبعين مرة
فلن يغفر الله لهم) آيتلەرنى موندىلارنىڭ
عاقىبەلەرنى نەرسە بولوون بلەردى. (ولا
تصل على احد منهم مات ابدًا ولا تقم على

قبره) آيتى ئىنوگەدە سەبەب بولدى.
كەمىڭ ئىزگى و كەمىڭ گۇناھلى،
كەمىڭ ئوامى ياخشى و كەمىڭ ناچار بولو-
ون اللە تەالى دن باشقا ھىچ كەم بلەي.
بۇنىڭ قارشىبۇندا ئىڭ توبەن سانالغان
كشى اللە حضورىدا ئىڭ حۇرمەتلى بولو-
وى، ئىڭ ياخشى دىب ئەيتكەن بىرەونىڭ
اللە قاشىندا بىك توبەن درجەدە بولووى
مەمكىن. مەنى بلو اللە تەالى نىڭ ئوزۇنەگىنە
تابشراغان.

شارع طرفىدىن خىبر بولماغان سو-
رتدە ئايرىم بىر كىشنىڭ كەم بولسادا ئولبەدە
اللەغە ياقن بولوون، اللەنىڭ ئايرىم رىياسىنا
و حەرمەتنە ئىرشوون دعوا قىلو وسۇبىلو
ھىچ بىر مەسالىغا دوست توگىل. كىشنىڭ
ئولگەندەن سوگىغى حالى بلمىسز بولووندا
بۇتن اسلام عالمەرى اتفاق ئىتكەنلەر.
اللە ولىى النىن آمناوئىخر جەم مەن
الظلمات الى النور) آيتى بلەن ايمان اعلى
و دىن اسلامە استقامتى بولغان كشى-
لەرنى دۇنيادا بەشەگەن وقتلارنىدا كەفر
و شرك قاراگىنغاندىن قوتقارب، ايمان
و ھىدايت نورلارنى، دونىادان كوچكەن
وقتلارنىدا حسن خاتمە و ايمان بلەن ئوت-
كەرە و مەزگىلك سعادەتكە ئىرشىدەرچە
گەن عمومى رەوشە ھەر مۇمىنگە وعد
قىلادىر.

امام بخارى صحىبىندە نازاردان ام العلام
ئىسملى خانىدان بو سوزنى كوچرە بىر

ئىتىب يەشەگەن و شول حالده وفات بولغان كىشىگە قايدا كۆمىلسەدە ئا دا اللە تعالى (ومن يطع الله والرسول فأولئك مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن أولئك رفيقا ذلك الفضل من الله) ئايتى بلەن ئاڭ باخ-شى رىقىقلەر و يولداشلار بىرەچەكن و ئىلوغ فضلئە ئىرشىدەرەچەكن وعدە قىلغان. مېتىنى كۆچرودە شىرىع شىرىفنىڭ قاراشى و رسواللەنىڭ سىنتى نىچىك ئىكەنلىكىنى بوغلا-رۇندا يازغان سوزلەردەن معلوم بولب، مونڭ بلەن وصيت ئەيتو خىلافى سنت بولووندا، وصيت ئەيتىلمىش كىشىگە مونداى وصىتلەرنى بىرئۇنە جىتىكرو لازم بولماوندا ھىچ شىبە يوق. بخارى شىرخىدە باب سىنة الصلوة على الجنائزەدە حسن البصرى دەن كۆچرەلگەن: (ادركت الناس واحقهم على جنازتهم من رضوهم) سوزى شىرخىدە ئەيتولە: جنازە نمازىن ئوقو مېتىنىڭ ياقىلا-رىنى حقى بولب، بىرە باشقا بىر كىشىگە جنازە ئوقرغا وصيت ئىتىب قالدىرسا، بۇ وصىتى دورىست بولمى، ابو بىكر عمرگە، عمر سەيبىكە، عائشە ابو ھىرەيرەگە جنازە ئوقرغا وصىت قىلب قالدىرسادا بولار وارث. لەرزاڭ، رىضالارى ئىلغاندان سوڭ بولغان. دىمىك خىلافى شىرىع و سنت وصىتلەرنى وصىتلەرگە اجرا قىلو لازم بولماغان كىبىك، دۇرىستدە توگىدۇر.

و. ت.

مەدىنەگە كۆچب كىلگەن صحابەلەرنى ئوز بىزگە شۇ باعا (قرعە) توتب بولب ئالدىق، بىزنىڭ ئىلو شىبىزگە مەھاجرارنىڭ افضلى، ئلو غىز، عبادتچەنى و بىر سوغىشنا حاضر بولغانى عثمان بن مظەن تۇشدى. بۇ سوخا ولاب كىتىدى دە بىز تىرىلەدك. ئولا گەندەن سوڭ كىمىلەرنە تۇرب قويناچ، رسول اللە صلى اللە عليه وسلم كىلب كىر-دى. مېن: «اى اللەنىڭ رحىمتىنە ئىرشكەن سائىب ئاتاسى، اللەنىڭ سىمىنى حىرمتلەونىنە تانقلىق بىرەمەن»، دىم. رسول اللە صلى اللە عليه وسلم مېنىڭ: «اللەنىڭ حىرمتلەيدەگەن قايدان بلەمەن؟» دىگەچ: «بار رسول اللە ئانام ئانام سىنىڭ فدا بولسەن، البتە مېن مونى بىلمىمەن» دىم. شوندىن سوڭ رسول اللە: «عثمان غە اللەدن ھدايت و يقىن كىل-دى، مېن انىڭ ھالى ئىزگى بولوون امىد ئىتەم، لىكن مېن ئوزم رسول اللە بولسامدا مېنىڭ نى بولاچاغىن بىلمىمەن» دىدى.

اوجماح بلەن سۇيىچ بىرلگەن صحابەلەردە اللەنىڭ عىبادىتىن ھىم قورقۇنچلىق عاقىبتىن ئوزلەرنى امىن بىلمىلەر، بىزگە رسول اللە اوجماح بلەن سۇيىچ بىردى ئىسىدە ئىسلام يولدا ئوزى بلەن بىرگە وقتىغى كىبىك بورو شىرطى بلەن ئىدى، لىكن بىز ئىندى ئوز بىزدە بلەمەگەن يوللار دان كۆب قىنەلەرگە تۇشدىك دىگەنلەر.

ھىر مۇسلمانغا لازم بولغان نەرسە رىفاقت جىسمانىدىن بىگىرەك رىفاقت رۇھانىيە قاينغۇر تۇدۇر. اللە تعالى گە و رسول گە اطاعت

(خطبه مسئلەسى)

الوغ حكمت تشرىيەنى ئىچىنىدە ئالغان
جمعه خطبەسى، آنڭ تىلى تۇرسىدا ئاكە-
گى مطبوعاندى نى قىر يازىلىپ، «اسلام»
مجلەسىنىڭ ۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶-
يولغا قويۇنى ئورۇننىڭ ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰-
كىندەن، موڭا دائىرى ئىچىدە يازىلغان
بولسا، مسئلهنى تۇرۇشقا ياقىن كېتىپ
سۇيىلەرگە، تارىخى بىر حساب ھەممەن
باغشلاپ بىر نېچە سوز ئىتەرگە اورن بار
ئەلنى.

جمعه خطبەسى و آنڭ اهمىتى.

اسلام دىنىدە خطبە، جمعهنىڭ اصل
مقصد بولغان رىكەتتى. خطبەسىز جمعه،
جمعه دەن كېتىمەس. خطبە شىرىعت تىلىدە
تەك كېر و عطا، تېلىغ احكام مەنى سىندە
بولىپ، تەمىد، تەشەد، دعاء فقط خطبە
توڭل. موڭا دىل ئوچون فقه كىتابىلا.
رىئان سوزلەر كۆچۈرۈپ، ئىسىملەر، كىتابلار
كۆرسەتەن سوز اوزاتىرغە حاجت يوق
بولسا توبەندە گى جملەرنى يازىپ ئوتەم:

I

۱ - سىر كىتابلار رىئان رسول اكرم،
خلفاء راشدون خطبەلەرنى تېكشۈرۈپ
كۆرسەتكەن، مشهور فقىھلەر، مەھب باشلا.
رىئاننىڭ: «خطبە ذكر طویل، بلىغە و عظمەن
عبارت» دېگەن سوزلەرنى قولاق سالىق
خطبەنىڭ نى ايكەننى، تەمىد، تەشەد، اصلە
و دعالار متواتر بولغان خطبەنىڭ سنت

II

خطبە تىلى مسئلەسى.

جمعه خطبەسى وە باشقە دىنىي خطبە
لەر ھەر قومنىڭ ئوز تىلىدە ئوقىلغۇ، تېشى
ئىكەننى خطبەنىڭ مەناسى بىلەن كىشىگە
مەلۇم. موڭا دائىر زماننىڭ ئىكەن فەزى
علمالار رىئان بىر نېچە دائىرنىڭ سوزلەر

ادبەسەندەن گىنە بولۇپ مەلۇم بولۇپ.
۲ - عصر سەئادەتەن بو كۈنگە قىر
منبع اسلام بولغان مەكە مكرمه، مەنبە
منوره حرم شريفلىرىدە گىنە ھالى مەنبەلەردەن
ئوقىلغان خطبەلەردە موڭا شامىدەر.

حجاز، مصر، شام خطبەلەرنىڭ، خطبەگە
مەخسۇس مەلۇم و مەھبەت تاۋىش بىلەن تاش
كۆكۈللەرنى ئىرتىك تاشلىرى و عظمەن
عبارت خطبەلەرنى، ھەر كە گە، عرب
بولماغان خطبەلەر ئوچىدە ئورۇن كەلەردەر.
بىزدە ئەللە نىندى مەھترم دامالار بىز تىر-
فەندان قواعد عربىدەن دە تىشراق ئىسلوبىدە،
سجى و قافىلەر بىلەن غەبەلەن، تو-
زولەگەن مەناسى جەھەتتەن اسلام رۇھىدە
خلاف جملەلەردەن تىرىپ ئىتىلگەن خطبە
لكلەر ھەماندە استەمالدە بولۇپ عەجىبە
نەسلىك ئىش توڭل.

۳ - خطبە دەن اصل مقصد، و عطا تەككىر
بولماسا، ذكر، دعاء، تىبىغ لىقى بىلەن
مشروع بولۇپ ئىدى. شونىڭ ئوچىدە خطبە
بلىغە ئىسلوبىدە سۇيىلەرگە و عظمەن عبارت

كۈچىرىپ ئوتتۇم:

۱ - ھەزرگى زامانە مەدینە منورەنىڭ مشھور ھنفى مەھقق فەقىھلەرنىڭ شەيخ عبدالقادر الشەرىفىلىنى ھىزىرتلىرىنى دەرس آراسىندا: مەنى الخبىتە كىما قالو الفقہاء الفخام الوعظ والتدكەر، التەھمىد والدعاء من مەھسنا تہا الادبىة لاغىرواھىنا لىكل خبىب ان ىخطب بلسان قومە لئلا ىفوت مەنى الخبىتە» دىگەن ئىدى.

۲ - شام شەرىفىنىڭ ھەزرگى زامان مەھقق فەقىھلەرنىڭ شەيخ بەدرالدەن ھىزىرتلىرىنى ئىلمى بىرەمەلسە: «عرب بولماغان خالقلار اسلامىتە عربلەرگە ئىبەروودە (تەقلىد) چىكىدەن ئوتدەيلەر؛ كۈب عادە لەرىبىزنى دىن دىب الغان كەك، ھىبىلەرىنى - واظملەرىنى خبىبەلەرنىنى عربچە ئوقىلار ئىمىش» دىب عەبلەنەب سوبىلەگان ئىدى. دەستەندە كىرەكندەن آرتق ئىبەروودە چەنلىك بلاسى بولاراق، جەمە خبىبەلەرى، كۈرب ھەم ئىشتەب بىلوومچە، عرب بولماغان تۈرك - تاتار، ھەن قتاى كەك عەجم مىلەلەر - نىڭ مەقسەس مەبەرلەرنىڭ عرب تىلندە ئوقۇلىب كىلىنى، ۋە كىلمەكەدەر. خلىق آكلامەغان تىلدە ئوقۇغان خبىبەدە ھكىمەت تشرىعە ئوتەلمى، بالا بىشىگى بىانندا كۈبىلەنگەن تاۋش ھەمەتندەن بىك آز فرقلنى بولسەدە، شوشى ئىسكىدەن كىلگەن عادەت اسلام مەبەرلەرنىڭ ھەماندە قاباتلانەب كىلمە. شونىڭ ئۈچەن اسلامنىڭ ھەلەتتى بىلەن تانىش زامانە عالمەلەرى بو ئىشكە

عەبلەنەسەلەر اورنى بار. دۇرست، بو كۈندە اسلامىتنىڭ مەھسەن ۋە ھەزرى بىلەن تانىش مەھقق خبىبەلەر آراسىندا ئوز تىلەرنىڭ ئوقۇچىلار بار، لىكىن كۈبچىلەك عربچە او قودا دەوام ایتە.

عرب بولماغان مىلەلەردەن خبىبە تلى مەسئەلەسندە ئىك بىرچى فەكر الشقان مىلت بىزنىڭ تاتارلار بولسە كىرەك. روسىيە مىلمانلارنى آراسىندە خبىبە تلى مەسئەسى موندان بىكەرىمى بىللار ئلك اوبغانودورندە مەيدانغە چىغەب، ئىك ئلك تاتار تىلندە خبىبە ئوقۇنىڭ ئورنەگى مەروھوم مەفتى عالمەجان ھىزىرتىن باشلانا. مەتبوعاتدە بو مەسئەلە مەداكەرە قىلونا باشلا، روسىيەنىڭ ھەربىرندەگى مىلمان مەھققلىرىنى ئوز تىلەرنىڭ خبىبە ئوقۇچى خبىبەلەر كۈرر - گە مەقق بولىنى. شول زاماندا باشلاب خبىبەلەرنى تارچالاشدە مەسئەسى كىك رەھوشدە تازالا. تاتار تىلندە خبىبە ئور - نەك لەرىنى چىغەب، بو مەسئەلە اسالى تو - سەكەرە. بو مەسئەلە بىر قىدەر عەمومىلە شەكەن رەھوشكە كرسەدە اماملار آراسىندا ئىسكى عادەتنى ساقلارغە تىرشوچىلاردا بوق توگل. آلارنىڭ بو مەسئەلدە جواپلارى شول: «بىز خبىبەنى تاتارچا او قودە دەرست توگل دىب دەوا قىلمىبىز، لىكىن تاتارچا او قوغا تاراعاندە قرآن نەھى ۋ عرب تلى بىلەن او قونى آرتوغراق كۈرەبىز، عربچە او قو عرب تىلەنە باقنلاشدە دىلەر. لىكىن بو سوزدە خبىبەنىڭ ھكىمەت تشرىعەسندەن

کوز یومو بارلئغی معلوم، خالق آکللاما۔
غان تله گئی وعظمن شمره کوتو البتہ
معناسز۔ بعضنلر خطبه، امام اعظم قولئنه
بنا، قسقاغئنا بولغان «الحمد لله» بلهن
تابئلا، دیلر۔ موکئا دلیل ایسه حضرت
عثمانئک خلافتکه سایلانئووندان سوکغی
خطبه سن کورسه نهلر۔ لکن بو خطبه
آلارئک دعوالارینه دلیل بولمی، بەلککی
کیریسنچه دلیل بولرغہ آرتق کورولہ۔
حضرت عثمان تمحید سوکئندا «ان ابابکر
و عمر کانایعدان لہذا الحقام مقلا و انتم
الی امام فعال احوج منکم الی امام قوال
دیب احوال زانغہ موافق کیترگان، الوغ
سرلرئی ئچئنه آعان سوزلرئی دە ئەلبہتہ
قسقا بر خطبه بلیغدر۔ امام اعظم حضر۔
تلرینئک ئیک مخلص شاگردلرئندن امام
محمد، امام ابو یوسفئک خطبه، ئوزون
ذکر ہم وعظ بلهن گئنه نابئلا دیولرئی دە
خطبهئک خلق طرفندان آکلایشلئی وعظنی
ئچئنه آلووی کیرہ کلکئی بلسرہ، امام
اعظمنئک ذکر فصیردہن مرادی نرسہ ئیکا
نلکن باشقہ اورئنداعئی سوزلرئی بلهن
تطبیق ئیتب قارارغہ کیرہک۔ شارعئک اصل
مقصدی وہ کوزہ تکان غایہ سی یخشی تو۔
شئئلمہ گانلکئدن عربچہ خطبه ئوقو
ئہلی ہر بیردہ دەوام ئیتب، بوتائ سفلی
حال دینی وعظاریزئک یولغا سالئوونئنا
توتقارلق ئیتب نورادر۔

بزدہ ینہ بر تۇرلئی خطیبیلر جمعہدن
ئلك آنا تلئدہ وعظ سویلیلر دہ، خطبہنی

عربچہ گئنه ئوقب منبردہن تۇشلر۔ خطبه
ئک حکمت تشریحیہ سی شونئک بلهن ئو۔
تہلہ دیلر، وعظنی خطبہدن آیرم یۇرتلر۔
بو نوع خطیبیلر وعظئک شارع طرفندان
بیلگولہنگان وقتینئی آلسدروچیلاردان
بولمب کورلہلر، خطبہدن ئلك بولغان
وعظنی، خطبه اورئندا بولماغانغہ، شارع
طرفندان معین وقتئداعئی وعظمن حساب
ئیتہرگہ حق بولماسہ کیرہک۔ دوروست
جمعه وقتی ئیرشودہن ئلك جماعتک
تفصیلئی وعظ، احکام شرعیہ ئویرہنو
کیرہک بولا۔ لکن خطبه ئوز اورئندا
جماعت تلئدہ، اجمالی وعظ بولب قاررغہ
تیش۔

جمعه خطبہ سن رسواللہدن کوچرلگن
رہوشدہ اذ قیلومشروع بولوون، «الحمد
لفظان قاباتلار دہ بدعت ئیکہ نلکن سو۔
یلہ گن عالملرئک سوزلرینہ بنا، جمعه
خطبہلرن موضوعی فائدهلی بولو بلهن
برابر، آرتق اوزون بولب ئگللاوچیلرئی
بالقدر ماسلق بولووی دە مشروع بولووند
شبهہ یوق۔ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلہ
خطبہلری صحاحلاردا ذکر قیلئنب، سوز
لہری قسقا، کوب معنائی ئچئنه الغل
بولوویئنی ملاحظہ قیلونسو بو دعواگہ باشقہ
شاهد کیرہک بولماسدہ۔

تفصیلئی اوزون وعظلرئک جمعهدا
ئلك بولۇغا قاراغاندہ، جمعهدان سو
بولووی آرتق بولر ایسی۔ بو ئیسہ وع
ئگلارغہ، احکام اسلامیہ ئویرہنرگہ تل

مکمل بولغان خطیب افندۇلەر ئوز اهرينىڭ سويله گەن خطبەلەر نەن صالانب، اسلام» مجلەسئە ييبەرە تور سنلار. شول خطبە لەردەن باربىز ئوچن دە استفادە ئيتەر گە موافق خطبەلەك جموعەسى كىلب چىغارە، بارى درج ئيتودە بر قدر سافلق ئيتب، موضوعىز، مناسبتى از و اهميتى بولما. غان ئورنەكلەرنى درج ئيتودەن ساقلا نلسن ئيتى.

(ب) ئەلئىگە قدر قوالانب كىلونگان معناسز خطبەلەكلەر، اساس اسلامغە خالف قاراشلار تودىرا تورغان وعظ كىنابلارنى استعمالدەن چىغارىلب اول كىنابلارداغى اساطير، خرافات، احاديث موضوعە دىنى مطبوعەت بىزدا آچق كورسەنئەك بارلسائىتى.

(ج) مركز دىمىە نظارتى اقتدارلى علما لارغە ئورنەك خطبەلەك توزور گە تقديم ئيتب و بولارنى مسابقە گە قوب، انتخاب ئيتەلەك نەن نظارەت ئيسمىدەن باسارو چارەس كورسە ئيتى.

(د) بو زمانداغى تۇرلى ياكا و مهم مسئلەلەر، وعظ و خطابت اصوللارنى بلەن ياخشىلاپ تانشىرو ئوچن مركزدە و باشقە چا مەك بولغان اورنلاردا دىنى درسلا نەلەر آچلسن ئيتى.

بو سوزلەر ياكا فكلەر بىرو توگل ئىكەنن بلەمە (تعاطى افكار) فكلر ئىش و ائىش و ائىش بلەن گنە يازوغا مانع يوقدر دىب اويلادم.

اسكندر حمزوى.

گەن كىشلەر نىڭ جمعدىنى سىنئەلەرنى بلەن تمام ئيتب چەولار ئىنا اردەم ئيتسە كىرەك ايا صوفىە جامعەسندە گى واعظ مرحوم اسما عىل حقى حضرتلارنىڭ وعظىنى تىكلار ئوچون بو تن مسجددە گى خالق قالا ئيتى دىسەم آر تىرو بولماس. بو فكلەمە قاصر ئيسەم دە مقصد و غىايە مهم بولغانغە غفو ايتلور.

لا تحقرن الرأى و هو موافق
حكيم الصواب اذا اتى من ناقص
فالدرو هو اجل شئى يفتنى
ما خط قيمته هو ان الغائض.

III

خطبە وعظلارنى اصلاح چارەلەرنى.

خطبە تلى مسئلەسى نى قدر سويلە نەدە، مقتدر خطبەلەر ييتشمەسەن ئلك خطبەلەر، وعظلەر چىلاب اصلاح ئيتلوروى مشكل. اسلامنىڭ حقيقتىنە و علو يىتىنە جماعتنى چىلاب توشندە آراق خطبەلەر نىڭ ئيسكى زمان مدرسەلەرنىن چىقان اما، لار بىكەلب آغان بر عربچە خطبەنى عمر بوينا اوقب، خطبەلەك ئيسمىن كوتەرە آلسدا، مەر جمعدە اورنلى، فائەلنى وعظ لردەن عبارت تاتارچا بلىغ خطبە سويلەو لىرنى مەر كىمىڭ قولندىن كىلە تورغان ئىش توگل. وعظلارنى اصلاح يولندا بو كوندە برنچى درجەدە مهم ئىش دىب، مین توبەندە گى چارەلارنى كورسەتر گە بولام:

(۱) كىيىڭ معلوماتلى، خطبەلەك قوسى

وعظ اوچون اساسى نقطه لاردان بر نيچىسى.

مجله لرده دىنى خدمت و دىنى تربيه -
نى التزام ايتمكان ذاتلار واعظ و مرشدلر،
مجله جماعتنه درست اعتقاد، كوركام
خلق و عبادات گه دائر سويله گان كيك
ئانلارنى «حياتلى دين و دىنىلى حيات» قا
ايرشاد. ئوچون فكر قاصر مچە وعظلاردا
توبىندىگى نقطه لارنىدا اساس ئيتوب آلو
تيوش كورله در.

۱ نچى نقطه: مجله مسلمانلار بر علمگه
ترغيب - آلارنىڭ علمى جهندان كوتەر -
لؤلهرينه خدمت ئيتو. انسانلارنىڭ برنچى
فضايت و كمالاتلارينه سبب بولغان «علم»
اسلاميت نظرندا كيك و تيرهن معنه نى
اچينه آلا. هر تۇرلى فن، علوم و معارف
شولايوق اسلام قاراشندا علم سانالادر.

دنياوى مهم اخراوى سعادتكه ايرشو
علمسى ممكن بولموندان علم ئەھلىلەرى
حيات ميدانندا راحت ييشەدكلەرى حالده
علمسى هنرسزلەر - جفا، ظلم و اساراتده
عمر كىچرەلر. بو ئىسە اربابنه كـوبىدن
معلوم بولغان مسئله.

بز - اچكى روسيه وسير مسلمانلارنى
عصرلارچه استبدادنىڭ ياۋز تاءثيرى استىندە
ئىزلب علمسى معرفتسىز قالدىق. فنى علم
هنر ئوبرهنو قاپولارى بز گە بيكىلى بولدى.
ئوز ئانا تلبزده فن، علم يورتلارى ئاچو؛
ياكه مکتبلەر بز گە فن دەرسلەرى كرتو
قطعيا ممنوع بولوب مکتبلەر بز قسنقى

تفتيش استىندا بولدىغىدان ئانى ئوقوتو -
چيلار مسئول بولالار و تۇرلى جزاعا دو -
چار ئيتلەر ئيدى.
شوكا كورده بز مسلمانلارغا اسلام
تعليمانىڭ اعتقاد و عبادات قىسملەرىنى
گنه ئوبرهنو ممكن بولا؛ باشقا جهنلرى
شول كويناچە متروك بولب قىلالا؛ حياتقا
متعلق بولغان علمى، طبى و اقتصادى
مسئله لر گه عائد ئوزىنىڭ قاراشنى تۇبده
ئەبىتمە گان حساب ئيتلەر ئيدى. شونىڭ
تاءثيرىندە بولسا كىرەك - بز روسيه مسلم -
نلارى چن اسلام تعليماتىندا بولغان
حياتلى دين و دىنىلى حيات تربيه لرىندان
محروم ئيتلەر كىلدك. عاقبت بزنىڭ آرابز -
دا دين گە اهميت بىرمە وچىلر بز بولغان
كيك، اسلاميت دەن يراق بولغان آسكى -
تىزم (دىنىنى قويو) گە يوز توتوچىلار بزده
بايتاق بولدى. حمدلر ئولسون حەزر
ئىندى قرآن كرمنىڭ برنچى فرمانى
بولغان «ئوقو» و «علم» سوزلەرنى،
ئوزلەرىنىڭ كيك معنالى ئيله اسلام
تلەگىنە موافق آڭلاو و آڭلاب عمل
ئيتو دەورىنە ئېرشك. شورالار حكومتى،
هر تۇرلى دىن اھلىلرىنە ئوزلەرىنىڭ دىنى
كىتابلارنىدا بولغان تعليماتلارنى ئوبره -
نر گە و علمگە آشورعا تمام حر رهوشد
مساعده ئيتە، بىگىرە كده تۇرلى علم و
هنر گە عائد دىنى تشرىق و ترغيب لر گە
قارشى كېلىمىد.

قرآن کریمہ بولعان علم حقداعی
متعد دایاتلار، بو حقدہ مشهور حدیث
کتابلارنداعی - حیسابسز حدیث شریفلەر،
یاخشیلاب سویلہنگانده محلہ جماعتنی
دینی نقطہدان عامگہ ترغیب ئیتوگہ،
آلارنی علمی جہتدان کوتاروگہ زور
یاردہم ئیتہجگی شہہسزدر. بزناڭ وظیفہ
بز شول یولدا - دینی وعظالاربز ئیلہجمہ
عتنی عامگہ قزقترو، آلارناڭ آڭلی، باملی
بولولارینا یاردہم ئیتو بولب، یوقسا، دینی
جامع مکتبلر بزگہ فن درسی کرتو دیگان
سوز توگلدر.

هر برده و هر اولدا حکومت طرفندان
آچیللا تورغان مکتبلر بارچہسی فنی
علم یورتلاری. آندا ئوقو؛ محلہ خلقینہ
بالالارنی اول مکتبلرگہ بیرو لازم ئیکہ
نلگنی توشنرو؛ مکتبلری یوق اولارغا
حکومت طرفندان مکتب صاورغا دیب
ئورمانلار بیرلوگہ جماعتناڭ دقتنی جلب
ئیتو؛ شولایوق مکتبلر سالودا حکومتکہ
یاردہم ئیتشو حقداعی جماعتکہ آڭلاتو
بزنڭرہ ئوستبزگہ بورچ بولسا کبرہک.
شوشی توردادا دینی وعظالاربز بلہن محلہ
جماعتنہ آڭلاتا تورساق آلارناڭ علمی
جہتدان کوتەرلولہرینہ فی الجملہ خدمت
ئیتہکان بولاچقبز. «هل يستوى الدين
يعلمون والدين لا يعلمون. زمر»

۲ - حفظ صحت گہ ترغیب - جماعتناڭ
طبی جہتدان کوتەرلولہرینہ خدمت ئیتو.

حیات میدانندا هر کم ئوچون ئیڭ
قیمتلی نرسہ صحت و سلامتک بولغان
کبک، اسلامیت نقطہسندان قاراعاندا
حفظ صحت واجب بر عمل و ایڭ تیوشلی
بر ئش ئیکانلگی هر قایسبزغا معلوم.
سلامتک ناڭ اهمیتی و آنی ساقلاو تور-
سندا رسول اکرم (صلعم) دان کوب حدیث
لر کوچرلدر. جمہلہدان، ان لجسدک
حقا «درست لکده تنگناڭ سینده حقی
باردر) «نفسک مطبتک فارفق بوا» (نفسک
ئوزک آتلاناساچاق اط. شکر، سین آڭا
یومشاقلق قیل)، «المؤمن القوی خیر من
المؤمن الضعیف» (طازا فوتلی مؤمن
ضعیف مؤمندان خیرلیدر)، «اول ما یستل
عنه العبد یوم القیامة الم تصح» قیامت
کوننده مؤمن لرناڭ سورالاق نعمت لرندان
اولگسی ایا صحت بولمادگمی؟) دا بو بولا-
چق، «المرض سوط الله یؤدب به عباده»
(رنجو اللہناڭ قیامچیسیدر، سلامتک کنی
ساقلامان و قدننی بلماگان ئوچون
قللارن رنجتو ئبلہ قاپلیدر)، «سلوالله
العفو والعا فبته فان احد کم لم یعط بعد
الیقین خیر من العافیة» (الله تعالی دان
عفو ہمہ سلامتک سوراغز، چونکہ سزناڭ
هیچ برکز ایمان سوکئده سلامتک اندہ
خیرلیر کنی بیرلمدی). بوندان باشقه
بو حقداعی بیک کوب حدیث شریفلەر وارد
اولمشدر.

اسلام تعلیماتی، حفظ صحت گہ شول
قدر اهمیت بیرکانی حالده بزناڭ اسلام

محلہ لارندہ حفظ صحت کہ ظور رعایہ ئیتلمی؛
کوب عائلہ اچندہ سلامت ککنٹک توب
نیگزنی بولعان پاکلک و نظافتکہ آصلا
اہمیت بیرلمی.

حالبوکی اللہ تعالیٰ طہارت و نظافتکہ
رعایہ ئیتو حقدنا قرآن کریمدہ «فیہر
جال یجہون ان ینظہرو واللہ یحب المتطہرین»
توبۃ ۱۰۸ «وٹیابک و طہر» مدثر ۲،
«وانزلنا من السماء ماء طہورا» فرقان ۴۸،
«وجعلنا من الماء کل شیء حی» انبیا ۳۰
ہمدہ نماز طہارتی حقدنا: «قاعسلوا و جو۔
ہکم و ایدیکم الی المرافق الایۃ قول
کریمہ لری ئیلہ متعدد آیت لودہ بیان
ئیتادر.

شولایوق نبینا صلی اللہ علیہ وسلم دان
بو حقدنا بیک کوب حدیث شریف لری کو۔
چرلہ جملہ دان: «بنی الاسلام علی النظافۃ»
(اسلام دینی پاکلک گہ بنا قلندی). «النظ۔
فہ من الایمان» پاکلک ایمانداندر،
«ان اللہ یحب کل جید الریح و جید
لثیاب» (حقیقتہ اللہ تعالیٰ حوش ایسلی
و حوش کیسلی سویدر). لامن کان
شعرلہ فلیکرم» (بر کشینٹک تۆکلیری
بولسہ بس آئی حرمتلہ سون تازا - پاک
یورتسون) حدیث لری و باشقالار. ئوشا۔
نداق اسلام تعلیمانٹک آورو سرحو اولار۔
بزغا داوانو، طیب گہ۔ دو قترعا مراجعت
ئیتو بلن بیورعانلعی - نبینا (صلعم، ناک:
«تداووا عباد اللہ ان اللہ ام یضع داء الا و
ضع له دواء» (حوالانغز ای اللہ ناک قل لاری،

اللہ تعالیٰ ہر آورو غما دواسنی قویسی)
دیگان حدیث شریف لریندان آکلانا۔
البتہ دوالانودا، طب علمندن خبری بولما۔
غان - طیب حافظ توگل ذاتلاردان،
قارچق قورچقلاردان ئیملہ تو؛ یا کہ عین۔
الدین صوفی دان اوشکر تو - توکرتو؛
بولما اینچہ بلکہ املنہ - چن طیب گہ
مراجعت تیوشلگن پیغمبر (صلعم): «من
تطیب و ام یعلم منہ طب فہو ضامن» (برہو
طب علمنی بل میچہ تورب بلہم دعوا سیلہ
طیب لک فلسہ ئون ثانی ضامن بولا چقدر)
دیگان حدیث شریف لری ایلہ بلدرگان ہم
بزناک آرابزدا ئیلیدہ بولسا بتوب جیتہ۔
گان بولر بولماس ئیم - توم ایتولہ لری؛
اوشکرو تکرولرناک قطعیا یارامانلغن
بیان ایتکان بولسا کیرک۔ دینبزنناک بو
تعلیمانلرنی محلہ جماعتلرینہ آکلانو؛
آلارنی حفظ صحت و نظافتکہ ترغیب اینو،
و عظالربزده و بو نقطہ لارعا اہمیت بیرو
تیوش ایکانلگنکہ شبہہ ایتیمیز.

اللہ تعالیٰ قرآن کریمدہ، دین و دنیا
اشلہ بزناک ہر برسی سعی و کسب سزگہ
بولما عانلغن بلکہ سعی و اجتهاد تیوشلگن
«لہاماکسبت و علیہا مالاکتسبت» بقرہ ۲۸۶،
«وان لیس للانسان الاماسعی» ۳۹، «وابتغی
فیما آتیک اللہ الدار الآخرة ولا تنس نصیبک
من الدنیا الایۃ» قصص ۷۷ قول شریف لری
ئیلہ تصریح و تہمیم ئیتمشدر، (قصص ۷۷
نچی آیت) قارون حقدنا بولسادا معنی
عمومیسی اعتباری ایلہ کل انسان داخل

بلغی آچلیق فاجعه لرین کوز آلدینه کترو
ایگن و باقچه اشلرینه قز حاتونلار بزنیده
دعوت ایتو هم اوز بزده عمل اربز ئیلهن
کورساتو لازم بولسا کیرهک. ایرلر، ایگن
ایگو اوچون باسولارغا تارالغاندا حاتون
قزلار بزننگ برسندان برسینه باروشب غیبه
قانتاش چای مجلسلرنده اوطرولاری؛ قزل
آشیواقعا کوچته نهچ توینهب قابق آریا
ئیلهن بالاسین تارتب کورشی اولغا-آتا-
سینه یاکی توغان و توناسینه قوناقا یو-
رولری بوندای هم بر وقتدا یاراماغانلن؛
بلکه یللق تورمشلاری اوچون ایرلری
ایله برلسکده یاردمله شو، قوللارینه کورهک
-ترما آلوب باقچه دا شغللهنو وقتی ایکان-
لمگن جماعتنگ خاطرلرینه بیک نق توشر-
رگه تیوشلی بولادر.

شولابوق اطلی طونلی کسمه لهر،
آطسز- قیر و طل خاتونلارغا ئومادان
بره رگنه جیرلرین بولاسادا صوقلاب چهچ
بیرسه لهر؛ جناب اللهنگ «تعاو نوا علی
البروالتقوی» قول جلیله مصداق اولاراق
یاردم قوللارین سوزسالار شولوق فقیرنی
بتون عائله سی ایله ن بریل تربیه ایتکان
آنی بر یللق رزق بلان تءمین قلغاننگ
ثواب و شرفنه ایرشه چکلهری شبهه سزدر.
بیلگولی بو تورداعی وعظ نصیحت لر بار-
سیدا محله جماعتنی اقتصادی یاقدان کو-
تهر و گه بیوک خدمت بولغانی کبک،
ئوز بزننگ وظیفه لار بزدان برسینده ئوتاگان
بولاقامز. منبر و عطارلی هیچ بر وقت

بولسا کیرهک). اوشانداق رسول اکرم
حضرتلری، یالقاولقناق الله فاشندا مبعوض
الله آچولانه تورغان صفت بولووین: «ان
الله یبغض الصمیح السلم الفارغ» (الله تعالی
سلامت بولیده اشسز- بوش یاتقان مسلمانغا
آچیفلانادر) دیگان حدیث شریفلری ئیله
بیان ئیتدیگی کبک؛ هنرو اشکایمک الله
فاشندا محبوب، الله سویه تورغان صفت
بولغانلن؛ «ان الله یحب الصانع العاذق»
دیو بیان بیر مشر. هم بو توریدا حی-
سابسز حدیث شریفلر، حدیث کیتابلاری
قارا اوچیلارنگ هر قایوسینه معلوم. مونه
ایندی ههزر یازجهی آیلاری کرو ئیلهن
کسبله رنگ مبارگی بولغان ایگن ایگو
وقتی جیتدی. ایگن ایگو کسبی ده اسلام
دینی قاراشندا بیوک ئورن توتقانلن و
مبارک بر کسب ئیکانلگن رسول اکرم
حضرتلری: «احرثو افان الحرث مبارک»
(ایگن ایگن گز! درست لکده ایگن ایگو
مبارک بر ئشدر) هم «اطلبو الرزق من-
حبا یا الارض» حدیث شریفلری ئیله بز-
له رنی ایگن ایگرگه ئوندیدر. شوشی
وقتنی غنیمت بلب جمعه لارنگ برنده یه که
بر نیچه سنده، ایگنچیلککه دینبزننگ قا-
راشنی موضوع وعظ ایتوب آلوب سویله-
نلسه، آننگ ثوابلی بر کسب بولووی و
باشقا جهتدن تورالی حاصیتلاری ده تفصیل-
لمی و اطرافلیچه آگلانولسا هیچه فائده-
دان خالی بولماس. ایگنچیلک و باقچاچیلیق
اشلرینه جماعتنگ دقتنی جلب ئیتو؛ ۲۱ نچی

وقتلارىدا كىملىرى بىزگە اهمىت بېرىپتەن بىرەنە بىرەنە؟
 «كونو رېئاللىق» آل عمران ۷۸.
 ب. - صبيلقدانسوق اچكى و طشقى
 آورولارغا مبتلا بولۇ؛ قزامق، چەچك كېكەك
 مەلىك آورولار ايلەن يىل ساپىن مگەرچە
 يەنە جانلارى ئوزاتىپ تورو؛ توراق ئوي
 و آشار طاملاربىزنىڭ تىمىزىز و يىتشىز-
 لىكلەرى سەبەبلى حىيات ئىچىدە قالغانلار -
 بىزنىڭ ۷۵ نائىزى (پراتسىنتى) تورالى
 چىرلىرىگە مەروۇس بولۇپ قالو كېكەك آيا -
 نىچ حالەتە مەرىلەر كىچەرەبىز.
 ج. - تىرك تاتار قومى آراسىندا ايك
 نىق تامر جەيگان چەھوتقا، كاتىرئالونىكە
 ھەم تراھوما آورولارى كوز آلدىبىز دە بولار
 ايسە ھەمان آفرىن - آفرىن بىزنىڭ حىياتىزنى
 كىمەرلەر، مەھش رەھوشىدە تارالار، بو -
 نلارغا بىردان بىر چارا ھەم طەبىب دوقىتىلارغا
 مەراجەت ايتو ايكانلىكى مەھلە جەمەتلىرىدە
 دىنى و ھەظەلر بىزدا سويلەپ بىزنىڭ دە اوستىز -
 گە بورچ بولسا كىرەك. جەھان مەھارەبەسى
 نىئەجەسى - بىيوك انقلاب، بىزگە كىيىك مەيدان
 آچىدى، قەس - ورتلار بىزنى آكلا توب اصلاح
 بوللارنى كورساتىدى. دىن و مەلت آبر -
 ماسىنا قاراماسدان شورالار ھەكومتى ھەر
 كىمگە ەلمى، طەبى ھەم اقتصادى يىاققان
 ياردەم ايتەدر. ەلم يورتلارى مەكتەپ؛ آو
 رولارنى تەربىيە و تەنەوى اورنلارى شەفاخا
 نالار، اىگن اىگو، مال آصراو و باقچاچىلو
 ايتو توعرسىندا بىلگىچ - مەتخەسسالار ھازىر.

تەئىرىسىز قالماس. صولۇك: اسلام دىنى ەلمى
 صەھى و اقتصادى جەھەتلەردە اصلاح ايتلو
 و كوتەرلووبىدە نى قەدر ظەور اهمىت
 بىرگان؛ اسلامىت، مەسلمانلارنى و بىتون
 بىنى بىشنى چىن انسانىتكە ئوندەب حىيات
 مەيدانلارنى مەنقرىز بولماسونلار اوچون
 توغرى بوللار كورساتكان ايكان بىز،
 ئوز بىزنىڭ ھەزەرگى حىياتىزغا كوز سالساق
 نىلەر كورەچە كېز؟ چار ھەكومتىنىڭ
 تورالى ظەلمى آستىدا ەصرلەرچە ئىز لووبىز
 آرقاسىندا بىزلىرىنى حىياتىڭ قاراڭغى كىچە -
 لىرى احاطە ايتكان. حىيات كوزگىلەر بىز،
 باشبىزدان آياغىزغا قەدر، صبىلغىزدان
 آخىر ەمرار بىزگە قەدر قەسور و نەقەسات
 اچىدە آوناغانلىغىزنى كورسەتە.

آلىق بىر نىچە گەنە قەسورلار بىزنى:
 آ. - ەصيف و يالناچ اولاراق دىنياغا كىلىدك
 آنالار بىزنىڭ قوللار بىنە سارلىق، شەمدى
 حىيات بىزگە نى بىرەچك؟ بىلگىلى: حىياتىڭ
 تورالى صووق و ھارارى؛ تىرە يىغىزنى
 چورتاب آغان ذرەلى (۱) و زەھمتى بىزنى
 تو صبى دىب قىزغانى، ئوزىنىڭ اشنى
 اشلى، ھەكمنى سورە. موندە شول و قەت
 بىزلىرىنى مەھافىزە ئىتوچى بىلمى آنالار بىز -
 دىرىچى كەمالاتقا آلۇب باروچى مەرىلەر بىز
 قايا آلار؟!.

كىلەچك بوون و خەلقلىرىز بولماق
 بىشك خوجالارنى ئىك تەربىيەگە مەتخەج بىر
 (1) مىكروبلارنى.

میت هم انسانیت گه از چوق خدمت
کورساتكان بولاچېز.

(الدال على الخير كفاعليه والله يحب
اغائة للهمان) الحديث.

بو گولمه كانتونى مەمەت اولندا امام
فتح العيان بن نور الدين.

لەدى هم حازرايلر. بزايسه شولاردان
ممکن قدر نىق فائىلەنورگە توشلىمىز.
حر منلو رفيقار! وقتيله وعظلاربز،
بوعاريداغى اوچ نقطەنىڭ بىرەرسىنە قازاتب
ابراد ايتولسەرشايد عزيز «اسلام مجلەسى»
نىڭ شىعارى بولعان «حياتلى دين و دينلى
حيات» شىعارنە بولشلىق ايتكان، هم اسلا.

معتبر اسلام مجلەسىنە.

جواب حضرت عمر نىڭ اسلام قبول ئىتى و
قەسنىنە عائد بىرسى مەكەلىلەر، ئىككىنچىسى
مەينەلىلەر روایتى بولس، ئىككىنچى تۇرلۇق
روایت بار.

مەينەلىلەر روایتى. (۱)

حمزە رضى الله عنه مسلمان بولغاندان
سوك، قىرىشلىلەر مسلمانلارنىڭ كۆپەيىۋو-
نەن قورقۇپ، بىر يىردە جىيىلىشوب كىشە-
شەنلەر، تۇرلۇق چارەلەرگە كىر-شە-ورگە
اويلاپ سوز سويلەدىلەر. ابو جەھل (عمر
وبن هشام بن نەيىرە)

«مەمەنى ئوتتۇردەن باشقە چارە يوق
ئوتتۇرگەن كىشىگە شول قەدەر دەۋە وشول
قەدەر آقچا بىرەم» دىرسى. عمر بن الخطاب او
رندىن سىكىر تۇرۇپ: «بو ئىشنى خطاب
اوغلىدىن باشقە كىشى ئىشلىماس» دىپ

(۱) تاريخ دين اسلام. قسطلانى شرح

البخارى.

سؤال: ۷ - ۸ نچى سان اسلام مجلە
سىنە حضرت عمر نىڭ اسلام گە كىلۋوتنە
«الحديد» سۈرەسىنىڭ باشىداغى يىدى
آيت سەبب بولۇۋى كۆرسەتۈلە، حال بۈكى
احمەد جودت تارىخ انبىياسىنە بوگا سەبب
«طە» سۈرەسىنىڭ باشلانغۇچ آيتلەرى
ئىدى، دى. سوگۇقى سوز باشقە اسلام تار-
يخلەرنەدە كۆپ ذكر ئىتۈلە. ئىنى ئى بو
ئىككى روایتنىڭ اصلى نىچك قايسى كۆ-
چلىرەك حىساب ئىتۈلە؟ «طە» هم «الحديد»
سۈرەلەرى مەكە دەمى ئىنىدىلەر، ياكە مەينە-
دەمى؟ احمەد جودت تارىخىنە ذكر ئىتۈ-
لگەن روایتىدە حضرت عمر نىڭ كىيەۋى
سەئىد و قىزىنىڭ اشى فاطمە گە قراندان ياكە
ئىنىگەن «طە» سۈرەسىن ئويىرتۇچى صحابە
كىم ئىدى؟

اورنېورغ مضافاتىدە، قوبە نىزنىقەدە
امام على الله صلوات. ۸ مارت ۲۶ سەنە

قويدى. جىيىلىشدا بولغانلار باردا عمرنى بىلىنمىدى دېمەك. اولدا قىلچن مويۇننا آسب كىتىدى، بولدا نعيم بن عبدالله اوچراپ، «عمر! قايا باراسن» دىب سوراۋىنا: «عەرەب لەر آراسن بۇزۇشۇرغان محمدنى اورتا- دان آلورغا بارام»، دىب جەۋاب بىردى، نعيم عمرگە مشكل ئىشكە كۆرۈشۈن، محمد نىڭدە ياغىندا كۆب كىشى بولوون، بومەقصدوقە ئىرشو بىك قورقنچلىق، بىتون نىسلىلەر آراسىدا زوزاۋ كىغايىزلىتلار چىقارواختىمالن سويلەپ، عمرنى نىتىنمەن دوندورورگە تلوۋىنە، عمر آچولانب: «سەين دە ش-ولار يولۇنا كىرگىمى، ئىلك سەينى ئوتتورورگە كىرەك» دىب قىلچىنا بىستىدى. نعيم بوگا قارشى: «سەين مەينم بىلەن بولشما، قىز قىزىداشقا فاطمە بىلەن ئىرى سەيدىكە قارا، آلاردا اسلام قەبول ئىتىدىلەر»، دىدى. عمر نىڭ اوشاچىسزلىق كورسەتۈۋىنە، بارب قارارعا تەقدىم ئىتىدى. نعيم بو ئىشنىڭ آخىرى بىك يامان بولاب، عمر مقصدىيە يىتەنەندە بىتون قەبىلەلەر ھىلاك بولاسن توشىدى وعمرنى دە شونىڭ ئۈچۈن نىتىنمەن قايتارورغا تىلەدى ايسەدە، عمر نىڭ ارتق باطرلقى وەئوزسوز ئىلىكى سەبەبلى بونى بولدىرا ائىمادى. شۇ- لايدا توغانلارنىڭ اسلام قەبول ئىتىۋىلىرى خاطرئىنە تۇشپ، بونى تەحقىقەلب بلوئوچون آلارنىڭ ئوبىلەرنە كىتىدى. بو ووقتدا «طە» سورەسى ياكىغاغىنا ئىنىگەن، فاطمە شول سورەسى برصەفەگە يازدروب آلوب، ئو- يىلەرنە شول سورەنى ئوبىرەتور ئۇچون

صەبەلەردىن خىباب بن ارثنى ئوبىلەرنە چاقىرغانلار ئىدى. عمر ئوبىگە ياقىلاشقدا ئوبى ئىچىدە بىر نەرسە اوقىغانن سىزنى، آچو بىلەن ئىشك قاقىدى. سەيد و فاطمە عمر نىڭ قىلچىلار تاغىب كىلگەن كورب، قورقنىشۇنلار، قران آيتىن و خىبابنى يەشردىلەر. عمر «نەرسە اوقىسىز؟» دىب سوراۋا ئىنا، بر نەرسەدە يوق دىسەلرە، عمر آچو- لانب: «ئىشكىتەنم دورست، سىزە مسلمان بولغانسىز ئىكەن، دىدى دە سەيدنى ياقا- سىندان بوۋىب سالىدى فاطمە ئىرىن قوتقار ورغە كىلگەندە عمر نىڭ ياكىغاغىنا سو- قىدى، قان آغا باشلادى. قان كورگەچ عمر نىڭ كوگىلەنە قىزغانو توپغوسى توشىدى توقتالبا قالىدى فاطمە نىڭ ئىسە ھىمىت دىنىيەسى قوزغىلىپ: «يا عمر، نىگە اللەدن قورقەيسن، سىزگە دىن ئوبىرەتوچى پىغەمبەر كىلىدى. بىز آگا ئىبىرەك، باشبىزنى كىسەلەدە بونىنان قايتماچاق توگىلەن» دىدى. عمر بر قىز ايتىراشدا قالىپ، اوقىغان قراننى سۇرادى. فاطمە شول ياكىغا ئىنىگەن سورەنى بىردى عمر اوقى يازا بىلگەنرگە «طە» سورەسىن اوقۇدى؛ بىرىنچى آيتىدىن باشلاپ: (لەھافى السموات و ما فى الارض و ما بىنھما و ما تھت الشرى) وان تھەر بالقول فانھ علم الجھر و اخفى لالھالا ھولە الاسما الحسنى آيتىنە يىتەككە كوگىلى كەلمە، توھىد اوقۇدى. بو سوز بىرىنچى اوقىغان آيت طە سورەسى بو اوغا قاراب ئىككىنچى روايتدە شول كوندە اوقىغان

آیت «الحدید» سورہ سنڈاڭ ابتداسی بواب
عمر: (سبح لله ما فی السموت والارض) دهن
(آمنوا بالله ورسوله) آیتینہ ٹیسرشد کسدہ
اظہار اسلام ٹیتندی، دیبولہ.

حباب یشرن گن بیرنندن چٹغب:
«ای عمر، رسول الله: یارب اسلام نی ابو
جہل یا کہ عمر بن الخطاب بلن عزیز ٹیت
دیب دعما قیاغان ٹیدی، بو نعمت سیگا
لہ کدی، دیب سؤیندردی، حباب عمر نی
رسول الله حضورئنه آلوب باروب، اسلام
قبول ٹیتدردی. اخلاص بلن مسلمان بو۔
لوب، اسلام غہ بتون عمرن صرف وفدا
ٹیتندی، رض الله عنه وارضاه. مکہ لیلہر
روایتی:

ابن اسحاقنڭ عبدالله بن نجیح مکہ
دهن، عبداللهنڭ عطا و مجامد دهن روایتلہ
رئنه کوره حضرت عمر ئوزینڭ اسلام
قبول ٹیتوون توبہ نندہ گیچہ سؤیلی تۇرعان
بواعان:

«مین جاہلیت زہ۔ انندہ ٹیسرتکچ
ئچو بلن مبتلا ٹیدم۔ عمر مخزومینڭ ئو۔
یینہ یاقن (چزردہ) آتلی اورندا برچیلشا
تۇرعان اورنغیز بار ٹیدی، قریشنڭ آتا۔
قلیلارئی شوندا جییلشا ٹیدک. بر کیچنی
شوندا بارسام دا بر گمنی توغرئی کیتره
آلادم. بر خمر ساتوچی غہ بارب آندان
آلوب ئچیم دیسم اول دا توغرئی کیلمہدی.
بولماسہ کعبہ گہ باریم دە بیتمش تابقرطوافی
قیلیم دیب کعبہ گہ کیلسم، رسول اللہنی
آباتی ئوزره نماز او قور حالده کوردم.

نماز نندہ کعبہنی اورتادہ قالدروب شامعا
تابا قاراعان ٹیدی. اوقی تورغان اورنی
حجرا سودرکنی بلهن، رکنی یمان آرا۔
سندا ٹیدی. بو نه سه اوقی ٹیکهن، بونی
تڭلارعا کیرهک ئهلی، دیب او یلادمده یا۔
قن بارسام قورقنور دیب، کعبہ قورشووی
آستئنا کرب یشرنندم، آرابزدا شول پهر۔
دہ گنہ قالدی. اوقوغان قرآنن تڭلادم،
بیک نق تا ئیر ٹیتندی، کوکلم تولدی.
اختیارسز جلاب یشہردم، اسلام مجبتی
قلبنمہ کروب اورنلاشدی. رسول الله نما۔
زن ہترب ابن ابی حسیبڭ یورئنا تابا
کیتندی، شوندان عباس بن عبدالمطلب
بلهن ابن ازهر بن عبدعوف ئویلہری آرا۔
سندان ئوتب اخنس بن شریف یورئنا،
آندان ئویینہ کرہچیک ٹیدی. تورا تور۔
غان ئوی معاویہ بن ابی سفیان ملکنده
بولغان (دارق۔ طاء) دە ٹیدی. مین آنڭ
آرتندان کیتب عباس بلهن ابن ازهرنڭ
ئویلہری آراسندا بارب بیتدم. تاوشمدان
تانب، مسخرہ ورنجتو ئوچون کیلوومنی
اویلاب: «ای خطاب اوغلی، بو واقئدان نی
ئزلہب یورینسن؟» دیدی. «الله تعالی گہ،
آنڭ رسولئنه، الله طرفندان کیترگن
نہرسہ لرئنه ایمان کیترو ئوچون کیلم،»
دیدم: رسول الله بونی کورب الله تعالی گہ
حمد وشکر ٹیتدن. ای عمر، الله سیگا
ہدایت بیددی؛ شوندا ثابت بولرعا یازسن،
دیب دعاء قیلدی واوزی ئویینہ کرب
کیتدی.

ابن اسحاق بو روایتلر حقندە قطعی ئیتم بوسن ترجیح قیاورغە دلیل یوق، دورستن اللەغۇنا بلە دیب تمام ئیمتە.

لەکن مسلمانلارنىڭ سانى حضرت عمرنىڭ اسلام قبول ئیتوۋى بلەن گۇنە قرقغە تولوۋى، قىرىشنىڭ رسول اللەغە قارشى بىر جان بىر تىن بولوب قارشى تۇروۋى، بايقوتلار ياساب تەجىز ئیتوۋەرى، مسلمانلارغە ھەر تۈرلۈك اذۇ و جفالار كورستوب بو حر كىنى بىرور گە جدى اجتماد ئیتوۋە لەرى اوبلانغاندا، مەينەلەنەر روایتنە كورە مەكەلەلەر روایتى دورستەك و كوگۈلگە ياقشۇراق تۇيۇلا. چونكى بو قدر نىق اويو شقان كۇچكە بو قدر از جماعت ئلكدە بىر نەرسە قىلا آلمىغان حالدە، بارى حضرت عمرنىڭ اسلامى بلەن گۇنە شول چىكىلى قىيولوق كورسەتورگە باترايوۋى، قىرىشنىڭ كۇچى بىر كىشىگە قارشى تورورلىق توۋ گىلگى بىر قدر عقلغە بەينەرە كىر. بو ندىن نېچە يىل سوڭ واقع بولغان بىرسو غىشلارنى خاطرگە آلونسە قىرىشنىڭ توگۈل بىر كىشىگە، بىتون مەينە گە ھجوم ئیتەرگە كۇچلەرنى بوغانلىقى آچىق كورلە.

ابن اسحاقنىڭ عبد اللە بن عمرنىڭ قۇاى نافعەدن، نافعەنىڭ ابن عمر دن كوۋ چىرلىگەن سوزىندە بو واقعە يىنە بو رەشچە تصوي ئیتولە:

«آتام عمر مسلمان بولغاچ (قىرىشەن سىر ساقلامى نۇرەن كىم دىب سورادى) دى (جەمىل بن مەمر جەمى) دىدىلەر. اول جەمىل

يانىنا كىتدى، مەيندە كورگەننى بارن آڭلى تۇرغان بىر بالا ئىدىم، ئەتىنى ئىشلە. رلەر ئىكەن دىب آرتىندان كىتدىم. باروغە «جەمىل بەسكەمى، مەين بېيت مسلمان بولدىم، دىدى. شونى ئىشتوگە جەمىل ئەتىنىڭ كىمىنەن تارتىپ كىتدى، ئەتىدە قارشىما دى. مەيندە ھەمان آرتلارنىدان قاراب بارام.» جەمىل كەبە يانۇنا يىتوگە، جەمىل شقان كىشلە رگە قاراب: «قاراڭز، ھەم بىن خطاب سابتى بولغان» دىدى. ئەتى: «يالغان سۇ. يلىسك، مەين مسلمان بولدىم، اللەدن باشقە مەبود يوق، مەمەد آنىڭ قۇلى ھەر سول دىب اىناندىم» دىدى. جەمىل شقان خلق شول سوزن ئىشتوگە ھجوم ئىتىلەر، آڭا سوغىلار، اولدا قارشى سوغا، قۇياش چققانچە شولاي سوغىش ئىلار، ئەتى آخىر آرب اوتىردى. تەگىلەر ئىسە ھەمان سوغالار ئىدى. ئەتى: «تەسەكۇزنى قىلىڭز، اللە بلەن آنت ئىتىم، ئەگەر بىز ئوچىوز كىشى بولساق ئىدى بىز سىزنى بىرور، بە سىزنى بىرور ئىدىڭز دىب ئىدى. شول حالدە تورغاندە قىرىشەن بىر قارت كىلىپ توقتادى. ئوستىنە يەمەن آلاچاسىندان كىمىم كىگەن بو قارت: «نى ئىشلىسىز؟» دىدى، موڭا قارشى: «عەر صا. بى بولغان» دىدىلەر، قارتنىڭ نىسەل ھەمىتى كوتەرب: «بىر كىشى ئوزىنە دىبىن اختىيار ئىتكەن ئىكەن، سىزنىڭ ئىدىنى ئىشكۇبار، ەدى بىن كەب قىبەلەسى ئوزىنەلەشەن بولاي سىزنىڭ قولۇڭزغا تابشور دىب اويلىسىز، كىتىڭز ئىدىن» دىيوگە خلق تارالدى.

بو روایتلار بىرسى بىرسىنە بىر قىلدا -
 شقاراق بولسەلاردا لىکن حضرت عمر نىڭ
 اسلام قبول ئىتووندىن سوڭمە سامانلارنىڭ
 بىر قىلدا ئارقا ئايانچى بولارلىق باطرونفوذلى
 كىشىگە مالک بولولارنىدا شېھە يوق، بو بىر
 تارىخى حقيقتىر. حضرت عمر اسلام قبول
 ئىتودىن ئىلكدە ماللى كىشى توڭلى ئىدى،
 خليفە بولغاندىن سوڭدا مالغە وطنىنەلەرگە
 قىزغونچى كىشى بولامدى. بلىكە بىتون وجودى
 بىلەن عامە وخلقى منفعەتن كوزە توچى بىر
 داھى ئىدى. شونلقدان اسلامنىڭ چىن روحن
 آڭلاب تەئالىسىنە تىرشىدى.

«طە» «الحەيد» سورەلەرى ھەر ئىكەو
 سىدە مەكەدە ئىنگەن سورەلەردە نىر. مەنادا
 اسلوب چەتنىن بو ئىكەن سورەنىڭ باشىداغى
 آيتلىرى بىرى بىرىنە ياقىن بولولارى، مەجوس
 و ھىر كىلەرگە اللەنىڭ بىرلىگى بىك آچىق
 كورسەتولەرى، حقيقت ئزلەو چىلەر گەھەر
 ئىكەن سىدە آچىق دىلىل بولورلىق ئىكەن.
 نىلكلىرى اعتبار بىلەن قار اوچىلارغە يەشەرن
 توكل.

و. ترجمانى.

مەپىندەگە كوچكەندىن سوڭ، «ئىدى»
 سىن مەسلەمان بولغان كووننى سىنى قىناو -
 چىلاردان آيروب آغان كى ئىدى، دىب
 سورادىم.
 اوغلىم، اول كىشى عاص بن وائل سەھمى
 ئىدى، دىدى.

ابن اسحاق عبد الرحمن بن حىرثەن
 اول حضرت عمر نىڭ اھل بىستەندەن، اول
 كىشى حضرت عمر نىڭ ئوزىندەن بوسوزلەرن
 كوچرە:

«مەسلەمان بولغان كوونمە» «اسلامغە
 ئىكەن دۇشمان كىم، شوڭا بارب مەسلەمانلىغىنى
 بىلەنر ئىدىم» دىب او يىلاندىم. بىرنچى ابو
 جەھل خاطر يەمە كىلىپ، ئىتر تەن كىتەب ئىشكىن
 قاقىم. (حضرت عمر ابو جەھل نىڭ قىز قىرنە شى
 فاطىمە ھىشام قىزىندەن توغان ئىدى) ابو جەھل
 ئىشكىنى آچىپ: «خوش كىلىدىڭ توغان»
 دىدى. مېن: اللە تەئالى گە، پىغەمبەر گەو ئانىڭ
 كىتر گەن نەرسەلەرنىدە ايمان كىتەر گە.
 نىلكىنى بىلەرور ئوچون كىلىم» دىدىم.
 «آلايسە ئوزىڭدە كىتر گەن خىبرىڭدە چە.
 نچلسن» دىب ئىشكىنى يابىدى.

مەكە موتمىرى

جار اللە حضرت حج شىرىف اوتە و قىدىلە
 ۱۵ نچى مايدە آدىسادان حوكت ايتكەن
 پاراخود ئىلە حجازغە سىرفىلىدى، وشولوق
 پاراخوددا شىخ مرادرمىزى حضرت بىرنچە
 كاشغار حاجىلەرى ئىلە برابر سىرفايتىدىلەر،

سوڭقى وقتدە آنغان رسەى خىبر -
 لەرگە كورە بويىل مەكە مكرەدە عمومى
 سلام، وەتمىرىنىڭ جىيىلىشى بولماپاچاق ئىكەن
 شىرنلقدان بويىل موتمىر كەسايانغان و كىل
 اللەردىن شەھ شىرفى ائىدى مەكە گە كىتمەدى.
 ۱.۱. ايكى و كىلەن بىرى بولغان موسى

1. В целях достижения наиболее равномерного распределения налога между хозяйствами, получающими доход только от земледелия, и хозяйствами, имеющими кроме того, доходы от работы по найму и разного рода промыслов, а также в целях устранения возможной несогласованности при обложении единым сельско-хозяйственным налогом неземледельческих доходов с обложением этих же источников доходов другими налогами, все неземледельческие заработки в сельских местностях лиц, занимающихся сельским хозяйством, как правило, подлежат обложению единым сельско-хозяйственным налогом, за исключением тех видов промыслов, которые освобождены от сельско-хозяйственного налога, или в соответствии со ст. 11 положения о едином сельско-хозяйственном налоге могут быть привлечены к промысловому и подоходному налогам.

5. Для обложения прочих видов неземледельческих доходов сельского населения, как сдача помещений в наем, доходы от сдачи в аренду земли и сельско-хозяйственного инвентаря, доходы лиц свободных профессий, служащих культа и т. д. Советы Народных Комиссаров автономных республик и подлежащие исполнительные комитеты могут устанавливать размер привлекаемого к обложению проц. дохода в пределах от 40 проц. до 60 проц. Превышение процента обложения этих доходов или заработков в отдельных случаях может быть допущено в среднем на 15 проц. по каждой из этих категорий, но во всяком случае обложению может подлежать не свыше 75 процентов их дохода.

(„Известия ЦИК ССР и ВЦИК РСФСР“ от 4 июня 1927 г. № 125/3059).

Выписка верна — Секретарь ЦДУМ Акчурина.

ترجمەسى: ۲۸ - ۱۹۲۷ نېچى يىلدا جىراشلەۋدىن باشقا دان بولغان قازانچ (ئىشلىب تابقان مال) كېلورلەرىنە بىر ككەن اول خوجالغى نالوغى سالو ترتىبى حقنىدا.
بىر ككەن اول خوجالغى نالوغى حقنىداغى نظامنىڭ ۲۷ م ۲۸ نېچى مەدە لىرىن (۱۹۲۷ نېچى يىلغى زافون مجموعە يىنىڭ ۱۷ نېچى نومبىر، ۱۸۹ نېچى بېتىنىدە) عملگە قويو اوچون ر س ف س ر خلق كامىسارلارى شوراسى قرار قىلادىر.
مختارىتلى جمهورىتلەرنىڭ خلق كامىسارلارى شورالارى، كراى، گوبىرنا م اولوست لارنىڭ باشقارما كامىتېتلەرى جىراشلەۋدىن باشقا دان بولغان قازانچ كېلورلەرىنى بىر ككەن اول خوجالغى نالوغى سالغاندە توبىندەگى تعليماتنى دستورالعمل توتارغە تىيشلىلەر:

حج يولى

بو پاراخود ۱۹۱۴ نېچى يىلغى دىياۋوغشى باشلانغاندان آلوب بو وقتقە قدر مدت اچىندە آدىسادان حاجىلەر آلوب كىتوچى بىرنېچى (اولىگى) حج پاراخودىدىر.

حج شريف دىنمىزنىڭ الوغ بىر ركنى و بناء اسلامنىڭ بىرى بولغانلىقىدىن س س س س نىڭ اسكلەسى بولغان آدىسادان بىرنېچى حج پاراخودى كىنو بىزنىڭ ئوچىن شادلىقنى الوغ حادثىدىر.

اوشبو ۱۹۲۷ نېچى يىل مائى ۱۶ نىدە «سافتور گىلوت» جمعىتى نىڭ تىئودور- نىتتە اسمالى پاراخودى دورت يوز گە باقىن حاجى اولتورتوب آدىسادان جەدە كەحر كىت ايتىدى. بو پاراخود يىمىن نىڭ پايتختى بولغان حىبە (خۇدەيدە) گە باروب قايتقاندىن سوڭ حاجىلارنىڭ حج وزيارت عمللەرنى تمام ايتۇب بىر گە نىن وجەدە گە قايتولارن كوتوب تور اچاق: آندان حاجىلارنى اولتورتىبىدە. دن آدىساغە آلوب قايتاچاقىدىر.

رسمى قىسىم:

دىن خادىملەرىنىڭ كېلورلەرىدىن بىر ككەن ئاول خوجالغى نالوغى ئالونىڭ ترتىبى حقنىدە ر س ف س ر خلق كامىسارلار شوراسىنىڭ قرارىدىن كوچرە.

ВЫПИСКА

из постановления Совета Народных Комиссаров Р. С. Ф. С. Р.

О порядке обложения доходов от неземледельческих заработков единым сельско-хозяйственным налогом в 1927-28 году.

Во исполнение ст. ст. 27 и 28 положения о едином сельско-хозяйственном налоге (С. Зак. 1927 г. № 17, ст. 189) Совет Народных Комиссаров РСФСР постановляет:

Советы Народных Комиссаров автономных республик, краевые, областные, губернские и окружные исполнительные комитеты при привлечении к единому сельско-хозяйственному налогу доходов от неземледельческих заработков должны руководствоваться следующими указаниями:

۱ - جېر اشلەۋدىن گنە كېلور آلغان خوجاقلار بلەن دخى موڭا باشقا ياللاب ئىشلەتۈدىن غەدە تورلەينچە مەنرلەردىن كېلور بولغان خوجاقلار آراسىدا نالوغنى بېلگىلەگەندە مەمكىن قەدر تېگىز بېلگىلەۋ مەقسىدى ئوچون، شولايوق جېر ئىشلەۋدىن باشقادان بولغان كېلور گە أول خوجالغى نالوغى سالغاندە و شولوق كېلورلەرنىڭ مەنبەلەرىنە باشقا تورلى دە نالوغ لار سالغاندا بولوروى احتمال موافقىتسىزك لەر گە يول قالدورماو مەقسىدى ئوچون؛ أول يېرلەرنە؛ أول خوجالغى بلەن شەللەنگەن كىشىلەرنىڭ جېر ئىشلەۋدىن باشقادان بولغان بىتون قازانچىلارنىڭ، قاعدە بولاراق، بىر كەكەن أول خوجالغى نالوغى آلغورغە تېيىشلى؛ فقط موندان شونداي نەوع مەنرلەر گە استىناء قىلماكە، يا آلار أول خوجالغى نالوغىدىن بىتونلەي آزاد ايتلەر ياكە أول خوجالغى نالوغى حەقنىڭ ۱۱ نچى مادەسىنە بىناآ آراغە مەنر بائىسە كېلور نالوغلارى سالنو مەمكىن بولا.

۵ - أول خەلقنىڭ جېر ئىشلەۋدىن باشقادان بولغان باشقا نەوع قزانچىلارنىڭ مەنرلەر بىنايى حق بىراپىنە ئىجارە گە بېرۈدىن؛ جېرنى مەم أول خوجالغى قوراللارنى اجارە گە بېرۈدىن بولغان كېلورلەر گە اختيارلى مەنرچىلەرنىڭ مەم دىن خادەملەرنىڭ و شونىڭ كىشىلەرنىڭ كېلورلەرىنە نالوغ سالو ئوچون مەختارىتلى جەھەتتەلەرنىڭ خەلق كامبىسارلارنى شورالارنى مەم تېيىشلى باشقارما كامىتېتەلەرنى كېلورنىڭ نالوغ سالورغە تېيىشلى پراسىدەنتىنىڭ مېقدارىن ۴۰ پراسىدەنت دن ۶۰ پراسىدەنت غە قەدر تەيىن قىلالار.

بو كېلورلەرنىڭ ياكە قزانچىلارنىڭ نالوغ سالار تورغان پراسىدەنت لارىن اوسدرو، آيرىم واقىيەلەردە، بو مەقولەلەردىن مەم بىر نەوع، اورتاچە ۱۵ پراسىدەنت گە قەدر مەساعدە قىلنورغە مەمكىن، لىكن مەم حالدە آلارنىڭ كېلورلەرنىڭ ۷۵ پراسىدەنت دن آرتقىنە نالوغ سالو مەمكىن توگىل.

(س س س ر باشقارماسىنىڭ مەم ر س ف س ر باشقارماسىنىڭ ۱۹۲۷ نچى بىل ۴ نچى ابيون تارىخلو ۱۲۵ (۳۰،۵۹) رەقەملى ايزۋېستىيە غىزىتەسىدىن)
ترجمە اصلينە موافق

كشافي الدين ترجمانى.

ناشرى و مسئول محررى: كشافي الدين ترجمانى.

خطا	صواب	بيت	يول
سوز له رزاق	سوره له رزاق	۸۲۰	۲۹
موء مين به	موء من به	۸۲۱	۱۱
كنا عبد الله	كنا عبد الله	۸۲۲	۱۲
بسن	بن	۸۲۳	۸
صنفتى	صفتى	۸۲۳	۲۶
شيبى	شى	۸۳۰	۲۹
فيكون	فكراً	۸۳۶	۵
ايرشا	ارشاد	۸۴۶	۶
تشرىق	تشويق	۸۴۶	۳۰
فانغسلوا	فانغسلوا	۸۴۸	۱۱
لا من كان	من كان	۸۴۸	۲۲
توصيى	بوصيى	۸۵۰	۲۲
كفاعليه	كفاعله	۸۵۱	۳

اسلام مجلہ سندن اعلان

«اسلام» مجلہ سنی ٹیکنچئی یل چنوعوندا دهوام ئیتته

یللق آبونہ بهاسی ۵ سوم

یارتی یللق ۹ سوم 75 تین

بر صانی 45 تین

آدریس:

Уфа Тукаевская, 50

Редакция „ИСЛАМ“

هدریازمالار شول کورسه انگن آدریس بوئجا یازاورغا تیوش.

ЖУРНАЛ

„И С Л А М“

№ 9 (21)

ИЮНЬ 1927 Г.

РЕДАКТОР-ИЗДАТЕЛЬ К. ТАРДЖИМАНОВ.